

Utorak, 7. decembar 2004.

Svedok Slavenko Terzić

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.03 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, možete da počnete, ali Pretresno veće bi htelo da nastavite sa radom što je efikasnije moguće.

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Terziću, molim vas da nastavimo da radimo što je efikasnije moguće. Ja ću vas podsetiti na par mesta iz vašeg rada. Juče je gospodin Kvon (Kwon) insistirao na tome da se vidi iz građe arhiva Svetog arhijerejskog sinoda koji je obrađen nešto od tih primera, a kroz koje, naravno, ne možemo da prođemo, jer je preobimna građa, ali želim da vam skrenem pažnju, gospodine Kvon, na stranu 62 engleskog teksta ovog ekspertskog rada. U prvom pasusu na strani 62. strani citira se deo koji je inače sadržan u tabulatoru 32, to je građa iz arhiva svetog Sinoda Srpske pravoslavoslave crkve o sistematskom nasilju i teroru nad Srbima na Kosovu i Metohiji i neprekidnom iseljavanju u periodu 1947. do 1996. godine. I to je obuhvaćeno u knjizi "Zadužbine Kosova", a sam tekst u engleskom prevodu kaže, citira se apel koji je na Veliki petak 16. aprila 1982. godine potpisao 21 vladika i monah upućen vlastima ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, prestao je transkript. Biće nam potrebna tehnička pomoć. Gospodine Miloševiću transkript je stao onog trenutka kada ste spomenili interesovanje sudije Kvona za stranu 62 engleskog teksta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodin Kvon se interesovao za delove teksta koji se odnose na građu Svetog arhijerejskog Sinoda i ja uzimam samo par primera, jer je nemoguće proći kroz tako jednu obimnu građu. Ali, evo, na strani 62 kaže se na Veliki petak 16. aprila 1982. godine 21 srpski vladika i monah uputili su apel vlastima. U apelu se kaže i onda se citira ... Ja ću citat pročitati za vas ovde iz engleskog prevoda: "Bez ikakvog preterivanja može da se kaže da se nad srpskim narodom na Kosovu postepeno vrši planski smišljeni genocid, jer da to nije tako, šta znače teze o etničkom čistom Kosovu koje se, bez obzira na sve, neprekidno i neprestano sprovodi. Ili šta znače često ponavljane reči po selima i zaseocima, manastirima i crkvima, pa i samim gradovima 'šta čekate, selite se odavde, ovo je naše'". Tu je, inače, i ova fusnota 180 koja ukazuje na izvor u dokaznom predmetu 32. Isto tako, imate iz knjige koju je obradio Atanasije Jeftić "Stradanje Srba na Kosovu i Metohiji 1941. do 1990. godine", na strani 63, ja samo pominjem one koje juče gospodin Terzić nije pomenuo ... On kaže da je, to je na strani 63 u pretposlednjem pasusu: "Razaranje srpskih crkava tokom Drugog svetskog rata se nastavilo i posle rata. U martu 1952. godine, na primer, srpske crkve u selu Doganjevo (Doganjeve) pored Uroševca (Ferizaj) je razorena, ali najdrastičniji primer je bilo rušenje srpske crkve u –akovici (Gjakove) i to na veliki srpski praznik, odnosno na Svetog Savu 1949. godine. Razni albanski objekti su podignuti na temelju srpskih crkava i srpskih spomenika koji nisu bili u potpunosti uništeni". Pominju se primeri gde se to dešavalo, a onda na strani 64 izveštaj patrijarha Pavla, u to vreme vladike raško-prizrenskog Pavla, datiranog 11. maja 1962. godine, kaže, to je u ovom velikom srednjem pasusu u prvoj trećini i citira se njegov izveštaj: "Odlazak Srba i doseljenika sa čitavog područja eparhije se nastavilo i ove godine i to čak intenzivnijim ritmom". Dakle iz njegova eparhije gde

je on vladika, odnosno episkop, to podrazumeva praktično celo Kosovo i Metohiju. I dalje ima još čitav niz primera koji se pominju. Na primer, govori se šta je u ovim poslednjim godinama urađeno, posle juna 1999. godine na strani 65, čak se pominje na kraju prvog prenetog pasusa ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću koje je pitanje? Vi ne svedočite. Ako biste mogli da pokušate da nekako formulišete pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam pitanje u vezi sa nizom ovih dokaznih predmeta još juče formulisao, a ono je sasvim kratko glasilo, upućeno gospodinu Terziću, o čemu svedoče crkveni izvori? Sobzirom da ste vrlo temeljno radili i na građi koja se nalazi i u arhivu svetog Sinoda, dakle o čemu svedoče crkveni izvori?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Crkveni izvori su vrlo verodostojni i najpotpunije svedoče o prilikama na Kosovu i Metohiji. Jedino je crkva od početka do kraja vrlo pažljivo, iz nedelje u nedelju, iz meseca u mesec, iz godine u godinu pratila prilike na Kosovu i Metohiji i obavestavala sveti Sinod Srpske pravoslavne crkve. Tako da se danas može reći da za razliku od državnih organa, od organa vlasti, od organa bezbednosti, najpotpunija arhiva o tim tragičnim zbivanjima nalazi se u arhivu Srpske pravoslavne crkve. Ja sam ovde, u dokazu 26 i u dokazu 32 iz "Zadužbine Kosova", priložio samo deo izvora. Ali ako mi dozvolite, gospodine predsedniče, da ukažem na dve stvari. Prvo, pismo, apel 21. sveštenika, mi smo ovde priložili u celini na engleskom jeziku, tako da Pretresno veće i Tužilaštvo ima u celini ovo pismo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo iz čega sam citirao?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, ovo šta ste vi citirali, ali ja bih hteo da pomognem Pretresnom veću i gospodinu Najsu (Nice) time što bih želeo da ukažem da mnoge stvari koje je juče gospodin Najs postavio, a to je pitanje prevoda izvesnih delova dokumenata na engleski jezik, su rešene time što se oni nalaze u mome ekspertskom referatu. Ja ću samo za primer navesti ovde da se pismo majora

Džona Henikera (John Henniker) nalazi na strani 15 verzije na engleskom jeziku, iza napomene 61; da se, na primer, pismo Nojbahera (Neubacher) o zločinima na Kosovu nalazi na strani 50, napomena 149; da se razgovor Ribentropa (Joachim von Ribbentrop) i grofa Čana (Gian Galeazzo Ciano) o Albaniji (Albania) kao o velikoj tvrđavi na Balkanu nalazi na strani 39, 40; da se pismo Bedri Pejan (Bedri Pejani) Hitleru (Adolf Hitler) nalazi na strani 53 i tako dalje. Dobar deo dokumenata koje sam ja juče navodio, ne svi, nalaze se u mom ekspertsom referatu i ja ću danas ukazivati na neke delove gde se oni nalaze u referatu.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, nadam se da ste čuli ono šta je svedok upravo sada rekao. Mislim da on pokušava da kaže da biste više trebali da koristite njegov izveštaj nego što ga koristite, dakle, da glavno ispitivanje vršite na osnovu njegovog izveštaja. Sada možemo da nastavimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja upravo i vršim glavno ispitivanje na osnovu njegovog izveštaja.

SVEDOK TERZIĆ: Ovo šta sam rekao odnosilo se pre svega na intervenciju gospodina Najsa koji je rekao da ne može da ...

SUDIJA ROBINSON: Prekinuću vas. Nastavimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Gospodine Terziću, vi već na prvoj strani vašeg rada insistirate da se pitanje Kosova i Metohije ne može odvojiti od pitanja sudbine jugoslovenske države u celini, pa i širih evropskih prilika. Mi imamo ovde u spisku dokaza pod tabulatorom 49 pregled srpsko-albanskih odnosa od 1945. do 1982. godine, sa dokumentarnom građom. Recite mi, dakle, koji su događaji označili prelom u istoriji jugoslovenske države tih godina, ali sasvim kratko, molim vas.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Iz jedne velike teme o kojoj bismo mogli da razgovaramo tri dana, reći ću vam vrlo kratko. Prvo, pre-

sudni događaj bila je normalizacija odnosa sa Sovjetskim Savezom (Soviet Union) 1955., 1956. godine. Nakon normalizacije odnosa sa SSSR i prestankom spoljne opasnosti po Jugoslaviju, rukovodstvo KPJ, na čelu sa Titom, krenulo je putem nacional-komunizma. Presudne godine koje su označile početak dezintegracije jugoslovenske države bile su 1962., 1963. godina. 1964. godine na Osmom kongresu Komunističke partije Jugoslavije, Tito se prvi put izjašnjava kao Hrvat, do tada se uvek izjašnjavao kao Jugosloven. To praktično znači da jugoslovenstvo više nije bila partijska ideologija te države. Može se reći da od početka šesdesetih godina XX veka započinje jedan proces političke, privredne, kulturne dezintegracije jugoslovenskog prostora i priprema za jedno konfederalno ustrojstvo. U političkom smislu, godine 1966. je obračun sa Službom državne bezbednosti, to predstavlja onaj prelomni momenat koji je označio ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dozvolite da vas tu sada zaustavim. To predstavlja prelomni momenat, a ovde imamo u tabulatoru 27 ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Oprostite, ja bih ... Izvinite, ako smem da citiram samo jedan dokumenata iz tabulatora 49?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, izvolite.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Koji ilustruje taj ambijent i pošto je on na srpskom, ja bih ga pokazao ovde na ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Grafoskopu.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: ... grafoskopu. Ovaj dokument u celini izvanredno ilustruje opšte političke prilike u Jugoslaviji šesdesetih godina koje su označile početak dezintegracije Jugoslavije. Reč je raspravi u Švajcarskoj (Switzerland) u Lucernu (Lucerne) 1971. godine o prilikama u Jugoslaviji. Jedan od organizatora rasprave je "Hrvatska revija". Tema su "Hrvatski dani slobode". Jedan od učesnika te rasprave iz Jugoslavije, koji je ovde verovatno iz razloga bezbednosti, nevedeni "suradnik iz domovine", je ovako opisao

događaje nakon 1996. godine. On je rekao da “u borbi protiv Rankovića”, a Ranković je bio potpredsednik Jugoslavije koji je smenjen 1966. godine na takozvanom “Brionskom plenumu”, kaže “u borbi protiv Rankovića bio je aktivan trougao Zagreb - Ljubljana - Skoplje” i dodao, citiram, “hrvatski su komunisti u međuvremenu dobili ofanzivnog saveznika u Albancima sa Kosova koji traže svoju republiku i u daljnjoj perspektvi možda priključenje matici zemlji, ali albanska je država sama po sebi slaba, dok njen saveznik Narodna Republika Kina (China) do sada nije pokazala da je sklona hrvatskim komunistima i hrvatskom narodu uopće”, završen citat. To je ukratko slika političkog ambijenta Jugoslavije krajem šesdesetih i početkom sedamdesetih godina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pomenuo sam dokazni predmet u tabolutaru 27. Tu ima nekoliko dokumenata, Četvrti plenum, dakle smenjivanje Rankovića, obračun sa Službom državne bezbednosti, dalje izveštaj pokrajinske vlade, Pokrajinskog izvršnog veća o reorganizaciji Javne bezbednosti na Kosovu i Metohiji, novembra 1966. godine. Procene Pokrajinskog komiteta za Kosovu i Metohiji o službi bezbednosti, beleške o sastanku u Prištini (Pristine), sve to ste izvadili iz Arhiva Srbije. Dakle, da li su to otprilike najnužniji dokazni predmeti koji potvrđuju ono šta ste maločas rekli?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Pa, evo, suština je u tome, znači, na Brionskom, takozvanom, Četvrtom plenumu Centralnog Komiteta Saveza Komunista Jugoslavije koji je održan 1. jula 1966. godine na Brionima, gde je bila Titova rezidencija, je smenjen Ranković. Ubrzo nakon toga došlo je do radikalne reorganizacije Službe državne bezbednosti Jugoslavije. Posledice toga je bila praktično legalizacija velikoalbanskog političkog koncepta u Jugoslaviji. Sprovedena je kampanja istraživanja, isleđivanja takozvanih “krupnih deformacija Službe državne bezbednosti” na Kosovu i Metohiju. Naravno, iz ogromnog materija ja ću izvesti nekoliko tačaka. Prvo, u grehove Rankoviću pripisivao se “Prizrenski proces” (Procesi i Prizrenit). “Prizrenski proces” od strane albanskih rukovodilaca sa Kosova ocenjen je kao pokušaj kompromitacije političkih kadrova albanske

narodnosti, jer je, kao što znate, na "Prizrenskom procesu" utvrđeno da je rukovodstvo albanske manjine iz Prištine bilo u vezi sa tajnom ilegalnom velikoalbanskom organizacijom koja je radila za albansku obaveštajnu službu (Sigurimi). Dva, naređeno je prikupljanje oružija. I tri, navođeni su slučajevi pojedinih šikaniranja građana albanske narodnosti. Pokrajinski komitet Saveza Komunističara Kosova, Izvršno veće Kosova formirali su radne grupe koje su ocenile sve te događaje i zaključile da je "Prizrenski proces" u suštini bio, po njima, jedan montirani politički proces koji je organizovala Služba državne bezbednosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas samo da skratimo. Vi ste izneli juče u vezi sa "Prizrenskim procesom" i podatke da je došlo do razoružavanja i naveli ste cifre i dokument koji pokazuje te cifre, sa brojevima oružja da se naoruža čitava divizija. Je li to oružje bilo montirano?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Naravno da nije. Ja govorim da je ovde reč o jednoj ogromnoj političkoj manipulaciji da pokušaj ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Da ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da pokušaj da se onemogući ta ilegalna organizacija, na čijem čelu stoji rukovodstvo albanske manjine, da se to prikaže kao navodni obračun sa albanskom manjinom. Nije sporno, postoji ogromna dokumentacija koju ja ovom prilikom zbog žurbe ne mogu koristiti, ali, ako mi vi dozvolite, u oceni komisije Izvršnog veća o deformacijama Službe državne bezbednosti nalaze se i neke, da kako kažem, olakšavajuće okolnosti. To je dokaz 27C ...

prevodioci: Molimo svedoka da uspori, radi prevoda.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, prevodioci mole da usporite. Dakle, to je jedno, a drugo, mislim da mi se ne dopada način na koji se vodi ovo ispitivanje. Izgleda kao da držite čas istorije i kao da se vodi jedan razgovor između vas i optuženog. Naravno,

mene interesuje sledeće: vi ste rekli da je dezintegracija jugoslovenskog prostora počela šesdesetih godina kada se Tito izjasnio kao Hrvat. Dakle, vi kažete da je, u stvari, tačna istorijska analiza, da ono šta se desilo devedestih godina, dakle raspad Jugoslavije i kada je šest republika postalo nezavisno, da je to bila kulminacija procesa koji je počeo šesdesetih godina?

SVEDOK TERZIĆ: Ja želim da kažem, dakle, proces ...

SUDIJA ROBINSON: Da li je to opšte prihvaćeno tumačenje istorije? Odnosno da li postoji i neko drugo tumačenje, a to je da je dezintegracija počela posle Titove smrti, da je stvarna dezintegracija počela posle Titove smrti?

SVEDOK TERZIĆ: Da, ja znam za takva tumačenja, ali ja mislim da će sva objektivna arhivska istraživanja pokazati da je nakon ... Ja nemam vremena i ja govorim brže zbog toga što me vi požurujete, ali ja bih mogao detaljno da elaboriram tu stvar. Dakle, 1962., 1963 godine došlo je do sukoba između dva ključna čoveka posle Tita, to je Kardelj, Slovenac i Ranković, Srbin. U tom sukobu Tito se opredelio na Kardeljevu stranu. Došao je 1964. godine kongres na kome se Tito izjašnjava kao Hrvat. 1966. godine je obračun sa Rankovićem i sa Službom državne bezbednosti. Služba državne bezbednosti je bila jedina centralizovana služba koja je bila integrativna snaga te jugoslovenske države. Nakon 1966. godine sledi ubrzana dezintegracija. 1967. godine prvi amandmani. 1968. godine drugi amandmani. 1968. godine prve velike pobune albanske manjine u Prištini. 1971. godine druga pobuna albanske manjine u Prištini. 1972. godine se završava ciklus amandmana na Ustav Jugoslavije i praktično Ustav Jugoslavije 1974. godine je ustanovio konfederalno ustrojstvo. Postoji jedan paradoks, gospodine predsedavajući - ekonomska razmena između jugoslovenskih republika bila je manja nego razmena tadašnjih država Evropske unije (European Union). To je bio jedan princip, kako je jedan moj kolega nazvao, "princip etničke i nacionalne parohijalnosti", potpune zatvorenosti republika

i pokrajina. Umesto programa političke, privredne i kulturne integracije jugoslovenskog prostora, imali smo sasvim druge procese koji su konačno doveli do onog tragičnog rasplesa devedestih godina. To je moj stav, on se može potkrepiti hiljadama i hiljadama dokumenata i to je stav jednog velikog broja međunarodnih kolega koji se ozbiljno bave istraživanjem Jugoslavije.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam. Gospodine Miloševiću, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Terziću, držeci se vašeg rada podsetiću vas da na stranama 87, 89 u srpskom tekstu vi ukazujete na činjenicu da je kao posledica tog preokreta na nivou jugoslovenske države 1966. godine, došlo do rehabilitacije mnogih koji su na Kosovu i Metohiji radili protiv jugoslovenske države.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da i to je na neki način odgovor predsedavajućem, gospodinu Robinsonu. O čemu se radi? Dakle, otkrivena je jedna velika ilegalna organizacija, to je pokazao "Prizrenski proces" i skupljanje oružja. Nakon smene Rankovića i potpunog raspada Službe državne bezbednosti, rehabilituju se svi oni učesnici separatističkih ilegalnih organizacija. Jedan primer je ovde, naročito za vas pravnike, gotovo paradoksalan. Brionski plenum je bio 1. jula 1966. godine, 13 dana posle toga održava se sastanak Pokrajinskog komiteta Saveza Komunista Srbije za Kosovo i Metohiju, na kome prisustvuje nekoliko rukovodilaca iz Beograda. Govori se o tome šta bi trebalo raditi na reorganizaciji Službe državne bezbednosti i donosi se sledeći zaključak, dokaz 27D. To je prosto slučaj za istoriju koji je neverovatan, poslednja rečenica ovog zapisnika od 13. jula 1966. godine glasi: "Prizrenski slučaj izvaditi iz arhive i spaliti". Ponavljam, "Prizrenski slučaj izvaditi iz arhive i spaliti".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: želim da pokažem, izvinite, samo na grafoskopu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To crveno podvučeno piše “Prizrenski slučaj izvaditi iz arhive i spaliti”.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Oprostite, ali to je izuzetno važno ...

prevodioci: Samo malo sporije zbog prevodilaca. Hvala.

SVEDOK TERZIĆ: Ja se izvinjavam prevodiocima, jer sam ... Prosto požuruju me, pa onda ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dobro ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Dakle, ovo je slučaj dragocen za pravnike kako se odnosi prema građi iz jednog krivičnog dela i za istoričare na osnovu čega ću ja i moj kolega, budući istoričar, istraživati “Prizrenski proces”, kada ovde političko rukovodstvo donosi odluku “Prizrenski slučaj izvaditi iz arhive i spaliti”. Zbog čega se to spaljuje? To je jasno - da se unište dokazi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Terziću, mi imamo u dokaznom predmetu 29, ali molim vas da se mnogo na tome ne zadržavate, on sadrži i zapažanja stranih diplomata u Beogradu 1966. godine koji uočavaju prelomni karatker tih događaja. Je li to potpuno izvesno, prema onom šta se vi napisali?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Taj Brionski, takozvani “Brionski plenum” je široko odjeknuo u jugoslovenskoj javnosti i naročito u međunarodnoj javnosti. U Beogradu su akreditovane bile mnoge diplomate i one su komentarisale te događaje. Ja ću navesti nekoliko komentara. Italijanski diplomata Roberto Duči (Roberto Ducci), dakle dokumenti su iz Arhiva Srbije. Roberto Duči smatra da je reč o borbi za prestiž i vlast između onih koji su se smatrali Titovim naslednicima. Francuske diplomate, trgovinski savetnik ... Ovo je dokaz u tabulatoru 29. Francuske diplomate, trgovinski savetnik, sekretar trgovinske sekcije, pomoćnik vojnog atašea smatraju sledeće, objavljeni materijal ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, iz čega sada čitate? Iz kog dokumenta?

SVEDOK TERZIĆ: Tabulator 29.

SUDIJA ROBINSON: Tabulator 29.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Tabulator 29 koji sam ja pomenuo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, molim da se kratko pozabavite sa tim, jer se ovde radi o istoriji. Želimo samo da čujemo osnovni okvir glavnih istorijskih zbivanja, tako da se sve stavi u kontekst. To je važnost ovog iskaza. Ne morate da ulazite u pojedinosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Idemo dalje. Mislim da nema potrebe da preciznije ulazimo u tu pojavu. Sasvim je jasno, kakav je odjek ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da li mogu da ... Samo dve rečenice. Tabulator 29. Francuske diplomate, ja sam pomenuo trojicu diplomata, smatraju da objavljeni materijal sa Četvrtog plenuma treba da posluži da se javnost obmane i uputi na nevažne stvari, budući da je plenum, u stvari, likvidirao Aleksandra Rankovića na nacionalnoj osnovi. Kardelj je uspeo da na svoju stranu pridobije Gošnjaka, načelnika generalštaba, odnosno Bakarića i uverili su Tita da Rankovića i Stefanovića, ministra unutrašnjih poslova treba politički diskvalifikovati. I na kraju jedna prognoza koja je prosto neverovatna. Sekretar trgovinske sekcije Francuske (France) kaže: "Slovenija je do sada bila u sastavu SFRJ kao federalna država", dakle 1966. godine govori, "a sada će istupiti. Biće u sastavu SFRJ, ali na principu konfederacije".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Tu se ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJS: Ovo potvrđuje u kakvim se teškoćama nalazimo. Svedok je doneo odluku i zanemario pitanje optuženog i nastavio. Kaže da je taj materijal sa Četvrtog plenuma i o tome možemo da saznamo nešto iz njenog naziva. Mi ne znamo ništa više o tome, jer se krećemo veoma brzo. Da li je to zapisnik? Da li su to beleške koje su napravljene u to vreme? Na kraju, zamoliću Pretresno veće da prođemo kroz ove tabulatore jedan po jedan. Nema osnova zbog čega bi njih trebalo da uvrstimo, jer količina materijala koja je ovde predstavljena, pokušao sam da izradim procenu, jednom kada to bude na engleskom, verovatno će trebati jednom advokatu Tužilaštva ceo mesec da to obradi kako bismo to mogli da uključimo u završnu reč. Dakle, ili tim materijalom treba da se pozabavimo kako treba ili ne. Takvo trošenje resursa pretpostavljam da će da bude potrebno i od strane Pretresnog veća. Uz dužno poštovanje, molim da se ograniči količina materijala koja se na ovaj način uvodi. Vraćam se nazad na ovaj original. Koliko sam shvatio svedoka, ovo je od materijalne važnosti za plenarnu sednicu i to je jedino šta ja o tome znam.

SUDIJA ROBINSON: Ako ćete vi da vodite unakrsno ispitivanje na taj način, a nemamo dokumentaciju da to potvrdimo, onda će učinak takvog unakrsnog ispitivanja da smanji vrednost ovakvog dokaznog materijal. Gospodine Najš, mi ćemo na kraju da razmotrimo pitanje uvrštavanja ovih dokumenata u spis.

TUŽILAC NAJS: Ja ne mogu unakrsno da ispitujem, jer to nije na engleskom. To je moj problem.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, molim vas da sprovedete određene mere discipline i kontrole. Već imate puno iskaza i dokaznog materija koji su vezani za istoriju. Svrha ovoga je da se ceo Predmet stavi u kontekst. Trebali bismo mnogo brže da se krećemo kroz dokumente i da privodimo kraju glavno ispitivanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nastojaću, gospodine Robinson, da što efikasnije koristim vreme, a inače ovaj dokument pod tabulatorom 29 je službeni dokument Državne bezbednosti koji se odnosi na reagovanja stranih diplomata, kako je pratila u ono vreme služba i davala o tome izveštaje. Prema tome ima svoju težinu, jer ga je radio u to vreme kompetentan organ, o pitanjima koji su se odnosila na njihov stav prema događajima koji su se tada odvijali na jugoslovenskoj političkoj sceni. Gospodine Terziću, sveti Sinod Srpske pravoslavne crkve obratio se pismom predsedniku Josipo Brozu Titu zabrinut razmerama nasilja i terora nad srpskim stanovništvom, crkvama, manastirima, narodom na Kosovu i Metohiji. Na šta ukazuje sveti Sinod? Skrećem vam pažnju na tabulator 33 koji sadrži pismo svetog Sinoda predsedniku Jugoslavije "O nasilju i teroru nad srpskim crkvama, manastirima, narodom" od 23. maja 1969. godine. Ja mislim da to imamo i na engleskom jeziku, jer to je "*Kosovo, Past and Present*" (Kosovo, juče i danas), *Review of International Affairs, Beograd* (Pregled međunarodnih odnosa), 1989. godine, je l' tako?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da. želim da kažem da ovde nije reč o nekoj dalekoj istoriji, ovde je reč o vrlo bliskoj istoriji čiji su događaji presudno uticali na zbivanja tokom devedesetih godina. O tome je reč. Ovde nije reč o nekom dalekom istorijskom kontekstu koji može imati manje važnosti. Ovde je reč o događajima koji presudno utiču na tokove devedestih godina. Prema Ustavu od 1974. godine, republike, odnosno pokrajine su ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas nemojte sada da ulazite u ustavna pitanja.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: O ustavnim pitanjima imamo i druge svedoke. Ovde je reč, dakle, o obraćanju svetog Sinoda, ovde je pismo koje postoji na engleskom jeziku. Dakle reč je o izržavanju velike zabrinutosti, odnosno moje pitanje je našta ukazuje sveti

Sinod?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja želim da kažem o jednoj potpuno nenormalnoj situaciji, da Srbija nije bila ni republika ni pokrajina, a da su pokrajine bile republike u republici. I da je iz toga proistekao niz problema. 1968. godine na taj problem ukazuje i poznati pisac Dobrica Ćosić i historičar Jovan Marjanović. Dakle iz godine u godinu imamo reagovanje crkve, srpskih intelektualaca, domaće javnosti, međunarodne javnosti, na sve ono šta se zbiva na Kosovu i Metohiji. Gospodo sudije, ako želite da objektivno procenite devedesete godine, vi morate znati korene stvari, a koreni stvari su ovi. To su vrlo bliski koreni. Pismo svetoga Sinoda Titu 1969. godine imamo ...

SUDIJA ROBINSON: Molim vas, nemojte da predajete Pretresnom veću. To nije ovde vaša uloga. Brže ćemo da se krećemo ako samo odgovarate na pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Moje pitanje je bilo na šta ukazuje pismo svetoga Sinoda?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Jasno mi je pitanje. Vrlo kratko. Pismo svetoga Sinoda Josipu Brozu Titu ukazuje na ugroženost slobode života, slobode imovine, na nasilje na mnogobrojna naselja od strane albanskih nacionalnosti na Kosovu. Iznose se mnogi primeri uništavanja imovine, manastirskih šuma, rušenja nadgrobnih spomenika, fizički napadi i tako dalje. Traži se zaštita od predsednika Tita kao vrhovnog autoriteta Jugoslavije. To je suština.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Nakon toga, vi ste pomenuli ove velike neredе 1981. godine, a nakon kojih je niz vodećih ljudi jugoslovenskog rukovodstva ocenjivao pravi karakter tih događaja. Mi imamo ovde u tabulatoru 37 ocene najviših rukovodila: Stane Dolanc, najbližu Titov saradnik, Slovenac; Lazar Koliševski, član Predsedništva SFRJ, Makedonac i imamo ocene rukovodilaca Srbije o ovim događajima 1981. godine. Kakve su tada bile te ocene vodećih političkih ličnosti Jugoslavije različitih

nacionalnosti i zaista u to doba vodećih jugoslovenskih ličnosti, o tim događajima?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Nakon albanskog ustanka 1968. godine koji je pripremila postojeća ilegalna široka organizacija, došlo je do jednog ogromnog masovnog ustanka 1981. godine. On je šokirao i jugoslovensku i međunarodnu javnost. Ja ovde donosim dokaz 37, izjave dvojice rukovodilaca, jednog Slovenca, Staneta Dolanca, člana Predsedništva CKSKJ i Lazara Koliševskog, Makedonca, člana Predsedništva Jugoslavije. Obe su date 1981. godine. Dolanc na konferenciji za novinare, strane i domaće, 6. aprila 1981. godine, vrlo kratko, Dolanc kaže: "Iza toga", citiram, "stoje najreakcionarnije snage sveta i fašističke i najdogmatskije koje su se u ovom slučaju verovatno u ovom ujedinile". I pored ostalog, kaže: "Mi ćemo na Kosovu normalizovati stvari političkim sredstvima, ali ako bude bilo potrebno nećemo bežati ni od drugih mera, kao što nismo bežali ni do sada", strana 279, dokaz 37. Koliševski je još jasniji. Koliševski kaže da je evidentno da su albanski nacionalisti i iredentisti, da je osnovni cilj njihovih akcija priključenje Kosova Albaniji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, Koliševski je neposredno posle Titove smrti bio i predsednik Predsedništva SFRJ?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da i on je bio iz Makedonije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tada je Makedonija bila na redu, samo da to konstatujemo. Recite mi, molim vas, ovde želim da komentarišem samo, odnosno kažete nekoliko reči o dokumentu u tabulatoru 38. To je takođe na engleskom jeziku, jer se sadrži u izvoru "*Events in the SAP Kosovo, the Causes and Consequences of Irredentist and Counter-Revolutionary Subversion*" (Događaji u SAP Kosovo, uzroci i posledice iredentističke i kontrarevolucionarne subverzije), to je u *Review of International Affairs*, strana 33. Dakle, tu, kako smo videli, postoje i izjave najviših rukovodilaca Albanaca iz tog vremena, Fadilja Hodže (Fadil Hoxha), Ramiza Abduljija (Ramiz Abduli), Ali Šukrija (Ali Shukrija), Džavida Nimanija (Xhavid

Nimani), o karateru tih nereda na Kosovu.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Svakako. Ekonomski razlozi nisu bili uzrok nereda na Kosovu, kao što se ponekad ističe. Navodim dokaze ovde. Prvo, Kosovo je ... Ako sagledavate ekonomsko stanje na Kosovu, morate da imate u vidu da je 1912. godine Kosovo bilo najnezvijenija provincija cele jugoistočne Evrope. Posle 1945. godine, zahvaljući ulaganjima Jugoslavije i naročito Srbije, Kosovo se razvijalo ubrzano. Ono je doživelo jednu radikalnu izmenu privredne i socijalne strukture. Ja, naravno, zbog vremena ne mogu navoditi. Podignut je ceo niz velikih kombinata, hemijskih, energetskih, tekstilnih kombinata, industrija gume, industrija kože i tako dalje. Ja ovde ne ređam sve, skraćujem zbog vremena. Samo rudnik ...

prevodioci: Samo malo sporije, molim vas. Hvala.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja se izvinjavam. Rudorska-metalurško-hemijski kombinat "Trepča", na primer, imao je tih godina 27.000 radnika. Da navedem samo ustanove obrazovanja, nauke i kulture ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala, mislim da smo čuli dovoljno o tome.

SVEDOK TERZIĆ: Da pomenem samo još jedno ...

SUDIJA ROBINSON: Zaustavio sam vas. Mislim da smo čuli dovoljno. Gospodine Miloševiću, nastavite dalje. Gospodine Terziću, morate da poštujuete šta kaže Pretresno veće. Doneta je odluka da smo čuli dovoljno o ovom aspektu vašeg iskaza. Optuženi mora da nastavi dalje.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ponekad ne vidite jasno. Svedok, u stvari, čita pripremljeni tekst. Svaki put krši odluke Pretresnog veća, kada čita iz pripremljenog teksta. Ne čita iz nekog izveštaja ili dokumenta koji smo mi dobili.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ako je to tako, to nije u redu.

SVEDOK TERZIĆ: Izvanjavam se, gospodine predsedavajući. Mogu li nešto da kažem?

SUDIJA ROBINSON: Kada čitate iz nekog teksta, morate da nam kažete, jer se iskaz daje bez pomoći i to će da utiče na procenu dokaza od strane Pretresnog veća. Iz čega čitate?

SVEDOK TERZIĆ: Ja mogu da ostavim sve ove papire. Ja ovog momenta mogu da ostavim sve ove papire.

SUDIJA ROBINSON: Nije to poenta.

SVEDOK TERZIĆ: Ovo o čemu sam govorio nalazi se u mom elaboratu na strani 56. Napomena ...

SUDIJA ROBINSON: Onda gospodin Milošević mora nama da skrene pažnju na stranu 56 izveštaja, to je postupak koji je ovde dozvoljen. Vi ne smete da čitate bez teksta koji je pripremljen ...

SVEDOK TERZIĆ: Ja mislim da nije korektno da gospodine Najš ... Ja ću vam u svakoj prilici ukazati gde se ti podaci nalaze u mom elaboratu, koji su prevedeni na engleski jezik. U ovom slučaju se nalaze na strani 56, napomena 166, 167.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja polazim od toga ...

SUDIJA ROBINSON: Sasvim je u redu da gospodin Najš stavi takvu pritužbu, zato što je to u skladu sa Pravilnikom (Rules of Procedure and Evidence) koji važi na Sudu. Pređite na drugu stvar. Ne smete da čitate iz nekog teksta, osim ako mi ne znamo o kakvom se tekstu radi .

SVEDOK TERZIĆ: Ja sam juče obavestio Pretresno veće da imam beleške koje sam pripremio tokom boravka u Hagu (The Hague), ali ukoliko vi smatrate ja ne mogu te beleške ...

prevodioci: Mikrofon nije bio uključen svedoka.

SUDIJA ROBINSON: Ako ćete da čitate iz beležaka koje ste vi napravili, onda to morate da nam kažete.

SVEDOK TERZIĆ: Molim vas, dakle, ja ne čitam pripremljeni tekst, ja imam podsetnik u kome sam izneo brojke i cifre kojima se koristim. Ukoliko Pretresno veće smatra, ja mogu da sklonim i da se neslužim ovim beleškama iz podsetnika o kojima sam juče obavestio Pretresno veće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Terziću, da ne gubimo vreme. Molim vas, moje pitanje je bilo o stavu vodećih ličnosti albanske nacionalnosti. Pomenuo sam Fadilja Hodžu, Ramiza Abduljija, Ali Šukriju, to se nalazi u tabulatoru 38 i njihove, koliko se ovde jasno može videti, ocene su potpuno identiče ocenama jugoslovenskog rukovodstva i ocenama rukovodstva Srbije. Je li to nesporno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Apsolutno i to pokazuje dokument 38.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Hvala.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Koji postoji na engleskom jeziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Skrenuo sam pažnju da je to na engleskom jeziku dokument, jer je objavljen u "Reviji za međunarodne poslove", 1981. godine je objavljen, a ovo se odnosi na vreme o kome govorimo. Takođe ...

SUDIJA KVON: Ko je to objavio, gospodine Terziću?

SVEDOK TERZIĆ: To je objavio Institut za međunarodne ekonomske i političke odnose koji je izdavao taj časopis.

SUDIJA KVON: U Srbiji?

SVEDOK TERZIĆ: U Srbiji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Odnosno to je bio jugoslovenski ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Jugoslovenski naravno, to je bio jugoslovenski časopis, a sedište je bilo u Beogradu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kao i što su svi državni organi bili?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Skrećem vam pažnju i želim samo da kažete par reči o političkom konceptu etnički čistog Kosova koji je podrazumevao, sad jedan aspekt drugi gledam, nasilnu albanizaciju nealbanskih naroda kao što su Turci, Romi i skrećem vam pažnju na tabulator 40 u kome se nalazi intervju Kadrija Reufija (Kadri Reufi) inače Turčina po nacionalnosti, političara na Kosovu. Intervju je izašao 16. marta 1984. godine. Da li možete da nešto kažete o nasilnoj albanizaciji nealbanskih naroda, kao što su Turci i Romi? Na šta Kadri Reufi, Turčin i političar ukazuje u to vreme.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne želim da se koristim mojim beleškama da Pretresno veće ne bi prigovaralo i tako dalje ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: ... ali ću vrlo kratko reći. Kadri Reufi je bio Turčin. Bio je član Pokrajinskog komiteta Saveza komunista Kosova. Na sednici Pokrajinskog komiteta 1971. godine, ja sam ovde priložio dokaz, Kadri Reufi je ukazao da se isto tako kao što se vrši pritisak na Turke, pardon na Srbe i Crnogorce kako se onda govorilo, mada su i jedni i drugi Srbi, da se vrši još veći pritisak na Turke. Kadri Reufi je doslovno izjavio: "Ne priznajem popis 1971.

godine, jer je broj Turaka opao za 53 odsto". On tamo izjavljuje da je tokom vršenja popisa vršen pritisak na Turke da se izjašnjavaju kao Albanci. Sličan pritisak vršen je i na Rome i na Gorance, odnosno Srbe muslimanske vere koji žive u Gori (Gora). Dakle, problem denacionalizacije Turaka je bio ključni problem na koji ukazuje Kadri Reufi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Terziću. Vi ukazujete posebno na odgovornost političke elite albanske manjine u eskalaciji ovog velikoalbanskog šovinizma i etničkog čišćenja Srba. Recite samo kratko šta sadrži memorandum foruma albanskih intelektualaca Kosova 1995. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam o tome juče govorio više puta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je povezano sa onom platformom Albanske akademije nauka (Akademia e Shkencave e Shqiperise) iz Tirane (Tirana), je l' tako?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Jeste, s tim što je memorandum nastao 1995. godine, a platforma 1998. godine. Memorandum foruma albanskih intelektualaca je jedna potpuna konstrukcija o kojoj se može reći da nema gotovo ni jedna reči istorijske istine. Ovo šta govorim ja bih mogao da dokažem jednom većom i širom analizom. Primer apsurdna jeste jedna rečenica iz memoranduma na strani 11 srpskog teksta, samo ću jednu tu rečenicu citirati, kaže se, između ostalog: "Albanci sa etničkih i kulturnih", pardon ... "Albanci sa etnički okupiranih prostora", misli se na Kosovo i Metohiju, "nisu nikada uživali osnovna ljudska i nacionalna prava. Takvo stanje je i danas", a mi smo videli da imaju i akademiju nauka i univerzitet i 40.000 studenata i 60.000 listova i radio i televiziju i tako dalje. Reći ovo posle toga je zaista primer jedne potpune neobjektivnosti. Tekst koji se tiče Albanske akademije nauka iz Tirane iz 1998. godine, ja sam koristio u mom elaboratu, strana 46, napomena 129, na engleskom jeziku. Tu se govori o politici etničkog čišćenja Kosova i Metohije, dakle srpskog etničkog čišćenja Kosova i Metohija i na kraju se navodi jeda apsudna rečenica ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Terziću, moram da samo pojasnim etničko čišćenja Srba.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ne, govori se ovde o tome da Srbi etnički čiste Albance sa Kosova i Metohije posle Drugog svet-skog rata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je u memorandumu albanske akademije?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Jeste i ja to citiram u mom elaboratu na engleskom jeziku strana 46, napomena 129. Samo jedna rečenica, apsurdna, kaže se: "I pored masovnog iseljavanja pod prinudom Beograda, njihov broj je stalno rastao i iznosi 90 posto". O kakvom čišćenju je onda reč?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, mislim, to su poznate stvari. Da idemo dalje, molim vas. Vi u svom radu na stranama 103, 104 govorite i ilustrujete situaciju na Kosovu, drastične događaje, ubistvo Danila Milinčića 1982. godine na kućnom pragu od strane emigrantna iz Albanije. Napad na Martinovića 1985. godine. Po čemu su ovi slučajevi karakteristični? Pominjete ih u svom radu, pa zbog toga vas pitam zašto su oni karakteristični?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja moram da opet upozorim Pretresno veće i gospodina Najsa, ja o tome govorim u svom radu na engleskom jeziku na strani 65, napomena 188. Strana 65, napomena 188. Dakle, pored niza ubistava ovi slučajevi su drastični zbog čega? Prvo porodica Milinčić. 1941. godine došli su emigranti iz Albanije, 1941. godine i teraju porodicu Milinčić sa svoga imanja iz Samodreže (Samodrezhe), gde se nalazi i istorijska srpska crkva vezana za Kosovsku bitku, 1941. godine. 1960. godine ubijen je otac Danila Miličića na svom imanju u Samodreži, pištoljem, krivac nikada nije otkriven. 1982. godine ubijen je sin Slavoljuba, Danilo Milinčić i to mučki. Ubio ga je emigrant iz Albanije, Ferhat Mujo (Ferhat Mujo) na kućnom pragu. Dakle, u drami jedne porodice Milinčić vi vidite dramu jednoga naroda na

Kosovu i Metohiji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, dovoljno je.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Slučaj –orđa Martinovića je prosto morbidan i stršan i ja ne bih govorio o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Moramo da žurimo. Vi ste pomenuli da i tu imamo u tabulatoru 44 članak Milovana –ilasa, on je objavljen u listu "Vol strit žurnal" (Wall Street Journal) 1985. godine o događajima na Kosovu i Metohiji. Na šta je –ilas ukazao tad?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam pokušavao da nađem na internetu originalni tekst, ali se koristim tekstom na srpskom jeziku koji je objavio Dobrica Ćosić u svojoj knjizi "Kosovo". –ilas ukazuje na krupni problem iseljavanja, ali ja ... Citiraću jednu rečenu iz toga.

prevodioci: Molimo, kada citirate, recite nam stranu.

SVEDOK TERZIĆ: Samo sekundu da je nađem, momenat, 45. Ja se izvinjavam, da pronađem ... Strana je 52. Strana je 52.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Strana 52. 44.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: 44 vam je broj tabulataora.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da 44 je broj tabulatora, a strana 52. Ovde ... Tabulator 44, strana 52. –ilas u "Vol strit žurnalu" 1985. godine ... Milovan –ilas je bio vodeći jugoslovenski disident, veoma popularan na zapadu. On kaže, između ostalog: "U poslednje vreme Albanci otkupljuju od Srba zemlju po enormno visokim cenama. Vlasti ne znaju ili se prave da ne znaju otkuda toliki novac. Često u devizama. Verovatno se ne švercuje samo iz Albanije, nego i iz zemalja fundamentalističkog islama. Muslimani Jugoslavije u koje spada 1.700.000 Bosanaca i većina kosovskih Albanaca treba da posluže kao uporište islamu u Evropi", završen citat. Naravno,

–ilasove ocene potkrepljuje i Dejvid Bajnder (David Binder) u svojim tekstovima u "Njujork tajmsu" (The New York Times) 1982. i 1987. godine. Ja sam priložio izvode iz knjige u kojima se navode citati Dejvida Bajndera, ali verujem da imamo izvode i na engleskom jeziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Terziću, recite mi nešto o tome. Naime, u tabulatoru 45 je peticija 5.016 građana Kosova i Metohije najvišim državnim organima, vlastima Jugoslavije i Srbije decembra 1985. godine, a koju je naknadno potpisalo preko 80.000 Srba. Inače, prema ovim podacima vidim da je i to objavljano, "*Kosovo, Past and Present*", *Review of International Affairs* u Beogradu i na engleskom jeziku. Na koje su probleme ukazali potpisnici te peticije?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ta peticija koju ste vi, gospodine predsedniče, koju ste vi pomenuli na početku današnjeg dana, ja se ne bih zadržavao, znači to je peticija 5.016 građana Kosova i Metohije koju je kasnije potpisalo oko 80.000 građana. Ona je poslata 1985. godine i tu se iznose zahtevi građana u 15 tačaka. Ja, naravno, neću iznositi sve te zahteve u 15 tačaka. Tačka 2 kaže da traže da Srbija bude normalna država kao i druge republike. Tačka 5 da se otkáže gostoprimstvo svim emigrantima iz Albanije naseljenim od 6. aprila 1941. godine. Oni smatraju da ih ima 260.000. Tačka 6 kaže da se hitno ponište svi kupoprodajni ugovori zaključeni pod pritiskom, posle Drugog svetskog rata. Tačka 7 kaže da se vrate proterani Srbi na Kosovo i Metohiju i jedna od tačaka kaže da se iz organa vlasti Autonomne Pokrajine Kosovo uklone sve vođe pobune. Moram ovde da kažem, u srpskom društvu bilo je reakcija zbog čega se hapse mladi Albanci učesnici pomenutih pobuna, a ne hapse se vođe pobune koje se nalaze u organima vlasti. Srpska intelektualna javnost je osuđivala hapšenje albanske omladine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Vi ste jedan od potpisnika pisma 221 srpskog intelektualca, odnosno jugoslovenskih i srpskih intelektualaca Skupštini SFRJ početkom 1986. godine. Vi ste, u stvari,

u tom pismu podržali peticiju građana, je li tako?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam bio jedan od potpisnika toga pisma, a to je dokaz 46, na strani 841844. Ja sam bio jedan od 221. čoveka. Bilo je jako mnogo uglednih pisaca, književnika, umetnika, sadašnji predsednik Vlade Republike Srbije, sadašnji ministar spoljnih poslova, gospodin Drašković. Vodeći književnici: Pavić, Ćosić, Matija Bečković, Ljubomir Simović i tako dalje, da ne ređam. Suština je bila u tome, mi smo tražili da rukovodstva pokrajine, Srbije i Jugoslavije preduzmu radikalne mere na izmeni stanja na Kosovu i Metohiji. U tom pismu mi smo istakli na proces iseljavanja, na probleme nasilja na Kosovu i Metohiji, sve ono šta sam ovde izložio Pretresnom veću, ali bih hteo naročito da skrenem pažnju na jedan pasus iz toga pisma koji mislim da je vrlo važan. Ja se nadam da mi se neće prigovoriti da čitam iz unapred pripremljenih dokumenata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pismo je dokazni predmet. Možete da citirate iz dokaznog predmeta.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: To je dokaz 46.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tabulator 46.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Tekst ovoga pisma, tabulator 46, mislim da je ovo pismo vrlo važno zbog toga što mi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Bez tog uvoda, gospodine Terziću.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Razume se ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Citirajte to šta želite.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Citiram deo koji se odnosi na naš odnos prema Albancima. Citiram: "Srpski narod se u svojim oslobodilačkim ratovima borio i za Albance, a nesebičnom materijalnom pomoći od 1945. godine do današnjeg dana dao dovoljno dokaza da mu je stalo do slobode, napretka i dostojanstva albanskog naroda. Mi ističemo da ne želimo zlo i nepravdu albanskom narodu i

tražimo i zalažemo se za njegova demokratska prava. Tražeći ravnopravnost za srpski i ostale narode na Kosovu među njima vidimo i albanski narod. Ograđujemo se i osuđujemo sve nepravde koje su bilo kada sa srpske strane učinjenje albanskom narodu”.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Terziću. Imamo u tabulatoru 47 jedan prilično zamašan pregled građe, a u celini se odnosi na etničko čišćenje Kosova i Metohije od 1945. do 1990. godine. Molim vas da samo ukažete na glavne momente? Tu imamo A, B, C, D, E. Tu su autori i Srbi i Albanci. Među njima imamo i Sinana Hasanija (Sinan Hasani) koji je bio u jednom mandatu i predsednik Predsedništva Jugoslavije.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Skraćujući vreme, ja ću samo sumirati, dakle koji su rezultati naučnih istraživanja broja iseljenih Srba sa Kosova i Metohije od 1945. do 1990. godine. Dokaz D47, A, B, C i D. Prema istraživanjima demografa, profesora Milovana Radovanovića, u periodu od 1945. do 1989., 1990. godine, sa Kosova i Metohije se iselio ukupno više od 250.000 Srba. To se nalazi na strani 383, 47A, 383, samo ću pokazati na tabulatoru. Znači više od 250.000 Srba uglavnom pod pritiskom. Prema istraživanjima kolege Branislava Krstića, drugog jednog istoričara koji istina nije demograf kao što je profesor Milovan Radovanović, samo u periodu od 1961. do 1991. godine iselilo se više od 140.000 ljudi, samo za 20 godina. Demografi Ruža Petrović i Marina Blagojević iz Srpske akademije nauka sprovele su anketu 1985., 1986. godine i na osnovu sopstvene ankete utvrdile da je u periodu od 20 godina, od 1961. do 1981. godine iseljeno preko 85.000 Srba. O tome govorim u mom elaboratu na engleskom jeziku na strani 51. I, na kraju, o razmerama etničkog čišćenja govori se u dokazu 47D u knjizi Mileta Nedeljkovića, etnologa koji je između ostalog kazao da je između 1961. i 1971. godine sa Kosova i Metohije etnički očišćeno 230 sela, a da je između 1981. i 1991. godine, samo za 10 godina, očišćeno ukupno 150 srpskih sela iz 26 opština. On navodi ovde nekoliko primera, ja bih samo radi ilustracije naveo nekoliko sela kako je to izgledalo. Podaci su od 1961. do 1981. godine. Znači, engleska verz-

ija strana 51, napomena 156. Evo nekoliko primera koje će navesti kako je izgledao taj proces. Na primer, selo Petrovce (Petroc) kod Kosovske Mitorvice (Mitrovica) 1961. godine ima 460 Srba i nijednog Albanca, 20 godina kasnije ima 36 Srba i 800 Albanaca. Selo Orno Brdo (Ornberde) kod Istoka (Istog) 1961. godine ima 664 Srbina i 11 Albanaca, 20 godina kasnije ima samo dva Srbina i 576 Albanaca, pardon i 963 Albanca. Selo Raka (Rake) kod Uroševca 1961. godine ...

prevodioci: Molim vas dajte nam broj stranice koju čitate.

SVEDOK TERZIĆ: Broj stranice je 223224.

SUDIJA ROBINSON: Dovoljno smo čuli o tome. Molim da pređete na drugu temu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Skrećem pažnju da ste samo ovde jedan dokazni predmet pomenuli iz ovog tabulatora 47, a on je dat takođe na engleskom, jer je objavljeno u *Review of International Affairs*, upravo članak Sinana Hasanija, predsednika Predsetništva Jugoslavije do maja 1987. godine, a koji nosi naziv "*Chauvinist and Separatist Organization in Kosovo and Their Links with Foreign Centers*" (Šovinističke i separatističke organizacije na Kosovu i njihove veze sa inostranim centrima).

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da to je u knjizi "*Kosovo Past and Present*" (Kosovo, juče i danas).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Šta su njegovi glavni zaključci, ali samo kratko, molim vas, pola minuta najviše?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Suština zaključaka Sinana Hasanija je da na Kosovu i Metohiji postoji više ilegalnih separatističko-terorističkih organizacija. On navodi broj, citira njihove ciljeve. Pominje Adema Demaćija, (Adem Demaci) kao jednog od tvoraca jedne organizacije, čini mi se 1961. godine i smatra da se te organizacije oslanjaju, sa jedne strane na izvorne principe Prizrenske lige

(Lidhja e Prizrenit), a sa druge strane na zvaničnu politiku Envera Hodže (Enver Hoxha).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ovde se mnogo puta reklo, gospodine Terziću, da je srpski mit o Kosovu u izvesnoj meri odgovoran za navodna stradanja Albanaca. Da li je Kosovo deo srpske mitomanije ili je suštinska odrednica srpskog kulturnog i duhovnog identiteta? I reci te mi, ali kraće, kako se u tom kontekstu može tumačiti obeležavanje 600 godina Kosovske bitke 1989. godine? Da li je to obeležavanje na bilo koji način bilo diskriminatorsko prema bilo kom narodu? I prema Albancima, naravno.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja znam da je ovaj Tribunal ... Obeležavanje Kosovske bitke 1989. godine bilo je prvo obeležavanje jedne velike godišnjice Kosovske bitke u slobodi od 1389. godine. Prvo obeležavanje u slobodi, ako se tako može reći da je Kosovo bilo slobodno 1989. godine. Ja se nadam da će neka naredna godišnjica biti obeležena zaista u slobodi. Ali da Kosovo nije mit pokazuje cela evropska nauka, cela evropska literatura. Ja sam u dokazu 48 fotokopirao celu knjigu "Kosovo Day" (Dan Kosova) koju je objavio komitet za obeležavanja kosovskog dana u Velikoj Britaniji (Great Britain). Naime, tokom Prvog svetskog rata u Velikoj Britaniji je zvanično obeležavan Dan Kosova, Vidovdan, 28. jun 1389. godine. Ova knjiga cela govori o obeležavanju Vidovdana u Velikoj Britaniji. Formiran je jedan veliki komitet u kome je bila elita engleske aristokratije. Na strani 11 ovoga rada vidi se sastav toga komiteta. Na čelu je bila ledi Kaudrej (Cowdray), ledi Grogan (Grogan), ledi Pedžet (Paget), drugih 16 uglednih profesora univerziteta i tako dalje. Komitet se sastajao u kući ledi Kaudrej. Organizovano je više skupova, liturgija, govorio je kanterberski arhiepiskop. Dakle, to je bila jedna velika državna svečanost u Velikoj Britaniji. Ja sam, naravno, uz ovo priložio i dokaz iz knjige kolegice Vikers (Miranda Vickers) u kome se govori o obeležavanju kosovskog dana u Sjedinjenim Američkim Državama (United States of America) iz 1918. godine, o liturgiji u crkvi u Njujorku (New York) kojom prilikom je Hauard Robinson (Howard Robinson) istakao sudbinu sud-

binu srpskog naroda i uporedio je sa sudbinom jevrejskog naroda. To znači da je ceo civilizovani svet uvek smatrao da je Kosovki dan jedan veliki dan, ne samo za Srbe, nego za celu hrišćansku Evropu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Terziću. Na strani 49 i 50 u vašem radu vi pravite paralelu između položaja albanske manjine u Jugoslaviji i položaja srpske manjine u Albaniji. Recite mi, pitanje je sasvim kratko: da li je tu postojao bilo kakav reciprocitet?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: To je jedinstven slučaj u Evropi (Europe). Takvog slučaja više nema, niti ga je ikada bilo. U Albaniji je živela srpske manjina u iznosu od najmanje 50.000 ljudi. Oni nisu imali apsolutno nikakva prava. Doktor Jovan Bojanić je 1991. godine objavio knjigu u Titogradu, današnja Podgorica, o izbeglicama iz Albanije 1991. godine. Mislim da ih je bilo oko 1.670. "Izbeglice iz Albanije", a to je cela knjiga koju ja citiram ... Inače, u engleskom tekstu na strani 31 i 32 govori se o tome da su njihova imena i prezimena bila albanizovana, da im je u ličnim dokumentima bilo zavedeno ime, ne "Srbin", nego "Šiptar", da su im stare crkve, groblja bila porušena. Dakli, oni nisu imali nikakva prava. Sa druge strane albanska manjina u Jugoslaviji imala je svoju autonomiju, imala je praktično svoju državu, akademiju nauka, univerzitet, televizuju, radio i tako dalje. To je primer potpunog odsustva bilo kakvog reciprociteta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da pređemo kratko još preko tabulatora 50 koji je, evo, na engleskom jeziku "*Yugoslav Forum for Legal Rights and Remedies for Citizens in Kosovo*", 3. marta 1989. godine, to je "*Kosovo, Past and Present*", *Review of International Affairs*, 1989. godine. Dakle, Jugoslovenski forum za ljudska prava ukazuje početkom marta 1989. godine na ugroženost ljudskih prava na Kosovu od strane ovog veliko albanskog separatističkog pokreta. Na šta se ukazuje u tom dokumentu? Samo najsažetije, molim vas.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Predsednik toga foruma, profesor

doktor Vojin Dimitrijević, veoma istaknuti borac za ljudska prava bio je predsednik toga foruma. Ukazano je na diskriminaciju prava Srba, Crnogororaca i drugih nealbanaca, ukazano je na to da secessionistički pokret krši ljudska prava Srba, nealbanaca i drugih naroda. Ukazano je na potrebu da se brže rešavaju sudski procesi. Zatražana je pomoć u sudijama da bi se ubrzalo rešavanje procesa i tako dalje. Suština je zapravo u kršenju ljudskih prava na Kosovu i Metohiji, to je suština toga dokumenta koji je ovde priložen na engleskom jeziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Šta pokazuju činjenice o nasilnoj antijugoslovenskoj aktivnosti ovog separatističko-terorističkog pokreta na Kosovu od 1981. godine do 1989. godine? Skrećem vam pažnju na tabulator 51 koji je takođe na engleskom jeziku *"Facts of the Repression of the Anti-Yugoslav Separatist Activity in Kosovo 1981 to 1989"* (Činjenice o anti-jugoslovenskoj separatističkoj aktivnosti na Kosovu od 1981. do 1989. godine), to je objavljeno u Beogradu 1989. godine, pa se zato i završava taj period tom godinom.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Vrlo kratko. Taj dokument pokazuje da je od 1981. do 1989. godine otkriveno devet velikih ilegalnih separatističko-terorističkih organizacija, Da je otkriveno 94 ilegalne separatističko-terorističke grupe, da je otkriveno nekoliko političkih partija, kao što je recimo komunističko - lenjinistička partija ili marksističko - lenjinistička grupa Kosova (Marksistet dhe Llenjinetet ne Kosove) ili Oslobođilački front Kosova (Fronti i Clirimit te Kosoves) 1981., 1984. godine. Ali ja bih naročito ukazao da je samo u martu, aprilu 1989. godine izvršeno 100 fizičkih napada na Srbe i Crnogorce, samo za mesec dana, 1989. godine. Jedna frapantna činjenica da su organi bezbednosti tada pokazali i objavili da na Kosovu i Metohiji postoji ukupno 58.162 dozvole za oružje. Od toga 27.000 dozvole za pištolje. To je bilo dovoljno da se naoruža nekoliko divizija na Kosovu i Metohiji koje su mogle da posluže za ostvarenje ovog separatističkog plana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite kratko, sobzirom da ste istoričar koji se dugo bavi upravo tim prostorima Srbije, šta podrazumeva taj izraz "istorijsko Kosovo" (Kosova Historike) i u čemu je suština ideologije "panilirizma" kao ideološke i istorijske osnove velikoalabanskog projekta?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Nadam se da mi se neće zameriti da se vraćam u istoriju, jer ovde nije reč o istoriji. Ovde je reč o živoj stvarnosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Terziću, odgovorite na moje pitanje bez opravdavanja zašto na to pitanje odgovarate, molim vas.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Danas, danas na Kosovu se ostvaruje, dakle danas na Balkanu se ostvaruje takozvano "istorijsko Kosovo". Albanska akademija nauka, ja to citiram na strani 46 engleske verzije moga rada, posle napomene 131, dakle, konstruiše se "istorijsko Kosovo" koje nikada nije postojalo, ne postoji niti jedan jedini podatak, ni u jednoj jedinoj knjizi, osim u ovoj platformi da je ikada postojalo "istorijsko Kosovo". Ono se vezuje za antičku provinciju Dardaniju (Dardania) čije je sedište bilo u Skoplju, pa navodno i sada sedište "istorijskog Kosova" treba da bude u Skoplju. "Istorijsko Kosovo" je, zapravo pokazuje pretenzije na delove susednih država. To jest, ovde se kaže postoji takozvano "uže Kosovo" (Kosova e ngushte), to je ova sadašnja Autonomna Pokrajina Kosovo. Postoji "istočno Kosovo" (Kosova Lindore), prema ovoj verziji, to je Preševo, Bujanovac i Medveđa. Postoji "jugozapadno Kosovo" (Kosova Jugperendimore), to je severni deo Crne Gore, Plav, Gusinje i Rožaje i postoji takozvano "južno Kosovo" (Kosova Jugore), a to su oblasti i tu se kaže ja to citiram na engleskom, to su oblasti Kumanova, Skoplja, Tetova, Gostivara, Struga i Debar. Centar toga "istorijskog Kosova" treba da bude Skoplje, jer je navodno centar antičke provincije Dardanije bio ...

prevodioci: Gospodine Terziću, samo malo sporije. Hvala.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Izvinjavam se provodiocima, jer je navodno centar antičke provincije Dardanije bio u Skoplju. To "istorijsko Kosovo" se vezuje za Kosovski vilajet, ali Kosovski vilajet koji je postojao od 1877. do 1912. godine i obuhvatao je samo jedan deo toga prostora. U Kosovskom vilajetu, prema istraživanjima doktora Pojkera (Karl Peucker) koga sam juče pomenuo, 1912. godine većinu su činili Srbi i Sloveni 450.000 do 460.000 Srba i Slovena i 430.000 Albanaca. Uostalom, da je u Kosovskom vilajetu, da su većina bili Albanci, onda bi list "Prizren" koji je bio vilajetski list i izlazio u Prizrenu (Prizren) na turskom i srpskom jeziku, ne bi izlazio na turskom i na srpskom, nego bi izlazio na turskom i na albanskom jeziku. To dokazuje da su Srbi bili većina u Kosovskom vilajetu sedamdesetih godina 19. veka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I da su tu činjenicu poštovali i Turci.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Naravno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I na kraju želim da vas pitam, gospodine Terziću, vi ste istoričar dakle, iz ugla evropske istorije vi se bavite evropskom istorijom. Kako ocenjujete podršku vođstva zapadnih zemalja i u ovom slučaju NATO separatističko-terorističkom pokretu albanske manjine u Srbiji? I kako može da se uspostavi veza između tog projekta iz vremena uoči i tokom Drugog svetskog rata kao što je pomenuti projekat Velike Albanije i Čana iz 1939. godine i događaje koje smo komentarisali juče?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Događaji 1990. godina otvaraju niz fundamentalnih pitanja. Prvo fundamentalno pitanje je da li zapad prihvata secesiju etničkih grupa i nacionalnih manjima i da li će svaka etnička grupa i nacionalna manjina u Evropi, Baskija (Euskal Herria), Bretanja (Bretagne), Korzika (Corsica) i tako dalje, Severna Irska (Northern Ireland), da li će svaka etnička grupa za rešenje svojih problema tražiti stranu vojnu intervenciju i rešavanje pitanja silom? To je ključno, fundamentalno pitanje za evropsku istoriju. Drugo pitanje, na primeru Kosova i Metohije nije se radilo na prob-

lemu nacionalnih prava albanske manjine. Radilo se, očigledno i ja sam to pokazao, o želji ne da se reši pitanje autonomije, konkretne autonomije, kako Henri Kisindžer (Henry Kissinger) kaže na jednom mestu, zapravo u svom referatu od 12. oktobra 1998. godine, to pitanje se može rešiti samo konkretnom autonomijom od sela do sela, a ne *a priori* pitanjem statusa Kosova, jer autonomija Kosova podrazumeva ne samo prava Albanaca, nego i Srba. I treće, NATO je agresijom na Jugoslaviju, kao što vam je ovde jako dobro poznato, prekršio niz međunarodnih ugovora i zapravo izvršio jedan veliki zločin nad Jugoslavijom i nad srpskim narodom u celini. I ne samo to, umesto da reši pitanje Kosova i Metohije, on je stvorio osnove za neprekidne i neprekidne krize. Od dolaska NATO na Kosovo i Metohiju, umesto multietničkog društva, multietničke tolerancije, mi danas imamo završetak etničkog čišćenja. Molim vas, šta znači činjenica da je od dolaska NATO snaga 150 hrišćanskih, evropskih, srpskih, pravoslavnih crkava spaljeno, da Srbi ne mogu da govore svojim jezikom na Kosovu i Metohiji? Kakava je to intervencija? Prema tome, mislim da je ovde reč o jednom velikom istorijskom porazu Evrope, evropske civilizacije, evropske kulture i evropskog sistema vrednosti. Ja verujem da će buduća istraživanja duboko opravdati moju ocenu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, gospodine Terziću. Nemam više pitanja, gospodine Robinson (Robinson).

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim da se ovaj spisak dokaznih predmeta koji sam vam priložio prihvati. Prošli smo kroz sve.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Prihvaćićemo u dokazni spis izveštaj veštaka, a posle pauze ćemo doneti odluku o prihvatljivosti uvođenja u spis ostalih dokaza.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, kada se vratite, možda će da vam bude od koristi ukoliko donesete i vlastite kopije dokaznog predmeta 508.

SUDIJA ROBINSON: Da, to smo imali na umu. Pauza od 20 minuta.

sekretar: Ovo će da bude dokazni predmet 259, izveštaja veštaka.

SUDIJA ROBINSON: Kada se vratimo sa pauze rešićemo ovo pitanje. Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najš.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Terziću, što se tiče vašeg izveštaja, da li u njemu postoji išta šta bi bilo sklono kosovskim Albancima?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Svakako da. Ja sam na više mesta ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim neke primere, da se podsetim.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam na više mesta govorio o tome šta su sve Albanci imali na Kosovu i Metohiji, od naučnih ustanova, kulturnih ustanova, listova, časopisa, privrednih preduzeća i na više mesta sam ukazao na probleme da su jugoslovenski orijentisani Albanci i Albanci lojalni srpskoj državi bili izloženi pritisku. Pri tome moram da kažem da sam i sam lično imao kontakata sa Albancima ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas da stanete. Možda niste razumeli moje pitanje. Kada sam mislio nešto povoljno po njih, rekli ste da su imali novine. Zašto to predstavlja vaše pozitivno mišljenje o njima, činjenica da su pismeni i da mogu da čitaju? Ne razumem.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja zapravo nisam razumeo vaše pitanje šta za vas znači povoljno ili nepovoljno mišljenje? Ja sam ovde iznosio istorijske činjenice i istorijske sudove. Ja nisam govorio o simpatijama ili nesimpatijama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sve vreme ste o Albancima govorili kao o agresorima, a nikada kao žrtvama Srba, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, to nije tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite mi u kojoj su meri bili žrtve Srba?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Mislim da je vaše pitanje vrlo jednostrano. Ja govorim o jednom vrlo složenom problemu Kosova i Metohije, ja nisam govorio o Srbima u celini kao potpuno nevinim žrtvama. Ja sam, govoreći o obračunu sa kačacima posle Prvog svetskog rata, od 1918 do 1924. godine, kazao da je bilo i nevinih žrtava među Albancima tokom obračuna policijskih snaga sa Kačacima. Ja nisam zanemario ni nevine žrtve među Albancima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dajta nam neku ideju. Ako to uporedimo sa stotinama hiljada srpskih žrtava na koje ste ukazali, koliko je bio žrtava na strani kosovskih Albanaca u tom konkretnom incidentu?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: O kom periodu govorite? O incidentu posle Prvog svetskog rata?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono o čemu ste nam upravo govorili. Zamolio sam vas da nam date primer kada su kosovski Albanci trpeli od Srba i rekli ste da je bilo nedužnih žrtava među Albancima kada se policija borila protiv Kačaka, dakle tih odmetnika. Koliko je bilo tada žrtava?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, vaša pitanja su vrlo sugestivna, ona broje samo albanske žrtve. Ja želim da pokažem da je reč o jednom složenom sukobu u kome postoje žrtve i sa jedne i sa druge strane, ali odgovoriću tačno na vaše pitanje. To je akcija koja je izvedena 1923. godine, ne, pardon, akcija je izvedena 10. februara 1924. godine. Prilikom hapšenja kačaka Mehmeta Konuhija (Mehmet Konuhi) koji se bio zatvorio u kulu, a kule su praktično tvrđave,

prave se za borbena dejstva ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: želim, zasada, samo broj da mi date. Saslušajte moje pitanje: koliko žrtava?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Bilo je ubijeno šest Albanaca ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Pogledajmo drugi primer. Kada su Albanci patili u rukama Srba, jer ste nam govorili o mnogostranosti i žrtvama na raznim stranam, ali stotinama godina, recite nam za još neku priliku kada su Albanci bili žrtve Srba ili toga nije bilo?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Mislim da vi potpuno pogrešno postavljate pitanja, nije moje da o tome ocenjujem, ali ovde se ne radi o obračunu Albanaca i Srba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Terziću, mislim da će Pretresno veće da me ispravi ako grešim. Pre nego što postavim sledeće pitanje, pitaću vas ovo: znate li razliku između davanja iskaza i zastupanja svog stava?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja moram da kažem da sam ja prvi put na sudu, zapravo drugi put. Ja sam prvi put u sudu u svome životu boravio u Međunarodnom ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugi put? Već ste ovde svedočili?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja kažem, dozvolite mi da kažem, ja sam drugi put u svom životu boravio u sudu. Oba puta sam boravio u Međunarodnom haškom tribunalu, nikada pre toga nisam bio u sudu. Ja ovde nisam optuženi i ja ovde želim da govorim kao ekspert. Vi me pitate o žrtvama ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Shvatate li razliku između svedočenja i zastupanja stava?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne shvatam razliku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nisam ni mislio. Oprostite mi, ovo je bio komentar koji nisam trebao da kažem. Vratimo se na vaš odgovor.

Imamo tih šest žrtava Srba, odnosno koji su stradali od Srba. Možete li da ukažete u vašem izveštaju ili u vašem iskazu na mesta ili vreme kada ste utvrdili da je bilo kakvih drugih žrtava Albanaca ili kosovskih Albanaca od strane Srba?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ovde nije reč o sukobu Albanaca i Srba. Reč je o sukobu, o otporu dela Albanaca legalnoj srpskoj i jugoslovenskoj državi posle Prvog svetskog rata. Pored šest žrtava koje sam pomenuo, ja ću vam pomenuti još. Između 1918. godine i 1923. godine ubijeno je ukupno 52 kačaka, dakle odmetnika od jugoslovenske države koji su nasilne akcije vršili protiv organa reda. Svaka normalna država na svetu primenjuje u tim slučajevima silu, dakle 52 kačaka su poginula u obračunu sa ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hteo sam samo da čujem brojeve. Ima li još nekih primera, gospodine Terziću, da možemo da vidimo koliko je uravnoteženo vaše gledište o tome koliko je koja strana propatila. Imate li bilo kakve brojeve, procene brojeva vezano za žrtve, kosovske Albance, od strane Srba? Šta je, recimo, sa devedesetim ili osamdesetim, da li je i tada bilo takvih žrtava?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja u suštini ne razumem vaše pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, a 1945. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja ne razumem vaše pitanje, mislim da je ono sugestivno. Vi tražite od mene da brojim žrtve između Srba i Albanaca. Albanci su bili ravnopravni građani Srbije i Jugoslavije i uživali su sva prava koja im je garantovao Ustav. Samo oni Albanci, ja vas molim da mi dozvolite, nadam se da ćete mi dozvoliti da odgovorim, samo oni Albanci koji su se suprotstavljali organima reda i bezbednosti, bili su žrtve. Koliko je meni poznato, tokom demonstracija 1981. godine, zapravo pobune jedne, ustanka, poginulo je oko 20 Albanaca, ali je takođe poginulo više desetina policajaca. Dakle, u sukobima jedne i druge strane, ginu i policajci, među policajcima ima, ja vas molim, među policajcima ima i Srba i Albanaca i Turaka i drugih. Oni su policajci. Ja nisam brojao samo Srbe i nisam brojao samo Albance.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nakon demonstracija 1981. godine i do kampanje bombardovanja, da li je, možda ćemo o tome kasnije, između onoga šta se dogodilo 1981. godine i 1999. godine kada je počelo bombardovanje, da li prihvatate tvrdnju da je bilo Albanaca žrtava od strane Srba na teritoriji bivše Jugoslavije?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, bilo je žrtava od strane onih Albanaca koji su učestvovali u nasilnim akcijama protiv jugoslovenskih snaga bezbednosti i protiv jugoslovenskih građana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to vaš stav, gospodine Terziću, tako da možemo da shvatimo vaše gledište? Nije bilo drugih albanskih žrtava osim onih koji su zaslužili proterivanje ili smrt zato što su se okrenuli nasilju?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodinu Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svedok je istoričar i on svedoči, njegov rad nosi naziv "Kosovo i Metohija u dvadesetom veku" i onda kaže "političke, ideološke, demografske, civilizacijske koordinate etničkog čišćenja Srba iz južne oblasti Srbije". On se nije bavio pojedinačnim slučajevima, osim kada citira dokumente u kojima se navode razni pojedinačni sučajeve. Mislim da je neumesno tražiti od svedoka da sada izvodi statistike. O statistikama postoje knjige koje sam ja ovde predao, jugoslovenskih vlasti gde se vide žrtve i Albanci i Srbi ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodinu Miloševiću, čuo sam vaš prigovor, ali moram da ga odbacim. Mislim da je svedok savršeno u stanju da se nosi sa pitanjem, jer to potpada pod okvir njegovog iskaza.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imali ste prilike da odgovorite na moje pitanje, ali niste i vaš je stav da nije bilo albanskih žrtava osim onih koje su zaslužili proterivanje ili smrt. Da li je to vaš stav, gospodine

Terziću, da bismo mogli da krenemo dalje?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, ja svedočim o jednom periodu od 300 godina. Ja svedočim o glavnim istorijskim problemima dugog trajanja. Ja nisam krivični ekspert, ja nisam istraživač koji na terenu istražuje konkretne žrtve. Ja znam da je bilo žrtava među Albancima od strane učesnika albanske pobune protiv jugoslovenskih snaga reda. Da li je u tim obračunima koji su bili surovi sa jedne i sa druge strane bilo nevinih žrtava, ja to ne znam, verovatno ih je bilo, ja to nisam istraživao. Ja sam istraživao glavne probleme, glavne političke, socijalne, demografske, civilizacijske probleme koji su doveli do te krize. Pitanje te vrste su za moje kolege pravnike i policajce.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Svoj iskaz u jednom drugom predmetu u kome ste svedočili, završili ste primedbom da je Savet bezbednosti (UN Security Council) bio samo oruđe u rukama političara Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije kad su doneli odluku o intervenciji u bivšoj Jugoslaviji i na Kosovu. Da li je to još uvek vaše stanovište da je Savet bezbednosti bio samo oruđe u rukama političara EU i SAD-a?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, to je još uvek moje stanovište. Ja poštujem legalne organe Ujedinjenih nacija i smatram da je utvrđen, ja nisam pravnik, naravno, ali smatram da postoji utvrđena procedura angažovanja vojnih snaga Ujedinjenih nacija. Agresija na Jugoslaviju bila je ilegalna sa stanovišta međunarodnog prava. Korišćenje vojne sile u jednom unutrašnjem konfliktu u problemu jedne manjine je apsurdno i može da dovede do još većih kriza u celome svetu, ukoliko bude bilo primenjeno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada se bavim nekim opštim stvarima ... Oprostite što vas sada ne gledam, ali podsetili su me da se ova primedba koju ste izneli odnosi na Bosnu, ne na Kosovo, ali gledam sada jedan komentar koji ste izneli juče o tome da je Kosovo trebalo da postane centar trgovine drogom i drugih vrsta kriminala. Možete li da nam to objasnite kao istoričar, zbog čega ste ponudili takvo

mišljenje?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ponudio sam takvo mišljenje zato što je jedan vrlo važan problem, jedan vrlo važan problem za sudbinu Evrope i sveta, postoje brojni dokazi koje čitamo svakoga dana o tome da Albanci drže veliki procenat trgovine drogom u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama. Međunarodne snage na Kosovu imaju tačne podatke koja količina droge, koja količina oružja, koji broj beloga roblja boravi na Kosovu i Metohiji. Imaju tačne podatke koji mudžahedini se trenutno na Kosovu i Metohiji. Nedavno je nemački list objavio reportažu o izvesnom hodži iz Prizrena koji je sam izjavio da je bio saradnik nemačke ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je dovoljno. Ako se sećate, odmah na početku pitao sam vas da li ima ičeg lepog šta želite da kažete o kosovskim Albancima. Vi ste ih sada okarakterisali prilično grubo, kao kriminalce. Da se vratim na svoje prvobitno pitanje. Da li, u stvari, uopšte postoji bilo šta lepo šta želite da kažete o Albancima? Upravo ste ih okarakterisali kao kriminalce. želite li da kažete nešto lepo?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, molim vas da mi ne podmećete stvari koje nisam rekao. Ja vas molim da mi ne podmećete stvari koje nisam rekao. Ja ovde ne govorim generalno o svim Albancima na Kosovu i Metohiji, ja govorim o pojedinim pojavama, o problemima među albanskom manjinom. Postoji jedan broj Albanaca koje lično znam, ja vam mogu reći da sam ja kao student, kao student sam živeo u studentskom domu sa Albancem, bili smo cimeri. Jednog kolegu, izvinjavam se, jednog kolegu iz Prištine ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jedna stvar, gospodine Terziću ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Izvinjavam se, ne izjednačavam albansku manjinu sa kriminalcima, trgovinom drogom i tako dalje i tu želim da budem vrlo jasan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Baveći se primedbom koju ste juče izneli o

drogi i kriminalu, kao istoričar ili ne, možete li da potvrdite da nakon oslobađanja zemalja iz lanaca, ako se radilo o lancima komunizma, nakon toga mnoge zemlje, Rusija (Russia), Crna Gora, u svima se dogodio jedan značajan procvat kriminala i takvih organizacija, zar ne? I u Srbiji postoji mafija. Crna Gora je takođe poznata kao deo u lancu međunarodnog šverca cigaretama.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Nisam razumeo pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada su se zemlje oslobodile lanaca komunizma, mislim okova komunizma, u relativno kratko vreme su se u tim državama često razvile kriminalne klase koje se često opisuju kao mafija, recimo u Srbiji i Rusiji?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja se nadam, gospodine Najs, da vi nemate nameru da mafiju vežete samo za Srbiju i Rusiju. Mafija ja, na žalost, međunarodni problem i međusobom je vrlo solidarna i ne sporeći da je komunizam imao dosta loših stvari, mislim da se problem mafije ne može vezati samo za bivše komunističke zemlje. Mafija je jedan veliki međunarodni problem i ja sam o tome govorio. Mafija je, takođe, jedan veliki istorijski fenomen. Fenomen je u tom smislu u kojoj meri mafija utiče na političke strukture, to je ključno pitanje. Dakle, u kojoj meri trgovci drogom, trgovci oružjem, trgovci belim robljem utiču ...

SUDIJA ROBINSON: Srž pitanja, gospodine Terziću, je bio da li se slažete da je kriminal, a koji se ogleda u trgovini drogom i drugim kažnjivim delima nije povezan samo sa Albanijom?

SVEDOK TERZIĆ: Ne, naravno da ne mogu reći da je povezan samo sa Albanijom. Vi znate, ja nisam ekspert za drogu. Ja nisam ekspert za narko dilere, ali ja pratim ono šta se piše i svi relevantni stručnjaci, među njima recimo gospodin Marko Nicović koji je član svetskog udruženja boraca protiv droge, ističe da je Kosovo postalo crna rupa trgovaca droge na nivou cele Evrope.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kao svedok veštak koji daje izjavu u sklopu svoje ekspertize, vi ste smatrali prikladnim da tako nešto izjavite juče, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam, ja opet ponavljam, ja nisam došao ovde da svedočim o putevima droge. Postoje ljudi koji to daleko bolje od mene znaju. Ja sam ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, gospodine Terziću, držite se odgovora na pitanje, ali postaviću vam sledeće ...

SVEDOK TERZIĆ: Gospodine predesdavajući, da li ja mogu odgovoriti na pitanje gospodina Najsa?

SUDIJA ROBINSON: Koje je bilo pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitanje je bilo kao svedok veštak, mislite li da je bilo prikladno iznositi svoje mišljenje o Albancima kao kriminalcima onako kako ste to izneli juče?

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, odgovorite.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, ja nisam govorio o svim Albancima kao kriminalcima, odbijam to podmetanje. Želim da budem vrlo jasan. Ja sam govorio o fenomenu da se trgovina drogom i druge nedozvoljene stvari koriste kao ekonomska osnova za političke aktivnosti i tom prilikom sam naveo intervju Milovana –ilasa u "Vol strit žurnal", u kome je on 1985. godine ukazao na taj problem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Došli ste ovamo juče, davali ste svoj iskaz kako biste podržali ovog optuženog jednostranim izlaganjem koje je apsolutno sklono Srbima, a nepovoljno po kosovske Albance, zar ne, gospodine Terziću? To je bio vaš cilj i to je ono šta radite već dan i po? I pozabavićemo se time detaljno, ali sada vam sugerišem to.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Meni je žao što ne mogu da se složim sa vašom ocenom i mislim da je ona vrlo pristrasna i vrlo jednostrana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo nekoliko stvari vezanih za vaš izveštaj, za vaše stručno znanje, za vaše viđenje istorije. Vi ste bili predavač u školi, zar ne, prvobitno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam prvobitno bio profesor u gimnaziji dve godine, jedno vreme sam radio na Univerzitetu u Novom Sadu, ali, uglavnom, radio sam najveći deo radnog vremena u Istorijskom institutu Srpske akademije nauka i umetnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Baveći se srpskom istorijom i srpskim pitanjem, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Srpskim i balkanskim, pre svega. Ja sam balkanolog, ja sam doktorirao na odnosima sa Grčkom (Greece), balkanski problemi su pre svega moja struka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Stručno znanje na koje se navodno oslanjate u svom izveštaju tiče se vašeg stručnog znanja u istoriji, demografiji i politici ili samo jednom od tih polja?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam šta za vas znači istorijska nauka. Istorijska nauka je jedna vrlo interdisciplinarna nauka. Istorijska nauka se bavi političkim razvitkom, socijalnim razvitkom, demografskim razvitkom, kulturnim razvitkom uključujući i istoriju mentaliteta i istorijsku psihologiju. Dakle, istorijska nauka je jedna vrlo široka interdisciplinarna nauka. Ja sledim, to jest pokušavam da sledim jedno moderno shvatanje istorijske nauke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Ali moderni koncept shvatanja istorije traži od osobe da neophodno gleda dalje od svojih izvora. Nisam prošao kroz sve dokazne predmete koje ste ovde predstavili, jer nisam imao vremena, ali, među njima, da li ste se oslonili na bilo šta što bi došlo recimo od Albanske akademije nauke i umetnosti? To postoji.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Pa svakao. Ja se nadam, gospodine

Najs, da ste vi vrlo pažljivo pročitali moj ekspertski elaborat i vi ste videli da sam ja na više mesta citirao albanske izvore. Pored ostalog, ja sam ovde više puta pominjao platformu Albanske akademije nauka iz oktobra 1998. godine. Citirao sam, mogu vam reći, kolegu Alji Hadrija (Ali Hadri), glavnog albanskog historičara sa Kosova. Citirao sam Bajrama Akifa (Bajram Akif), kolegu iz Prištine, citirao sam još nekoliko kolega iz Prištine, albanske historičare. Dakle, ja sam uvažavao i rezultate albanske historiografije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imamo li bilo šta od njihovih radova među dokaznim predmetima?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Svakako, ja ću vam odmah to pronaći ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koje? Među dokaznim predmetima koje smo mi dobili?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Kako da ne. Među dokaznim predmetima koje ste dobili imate dokazni predmet 8, a verovatno i još neke. Imamo još neke, 8 i ... Čekajte, imamo 8 ... Čekajte, ja bih morao naći spisak, sad ću vam tačno reći. Dakle dokazni predmet 8, Memorandum foruma albanskih intelektualaca, Platforma Albanske akademije nauka, karte Velike Albanije, zatim dokazni predmet 13, dokazni predmet 14 koji piše jedna Albanka komunista iz Kosova i Metohije, mislim da se zove Nimani (Nimani), 14.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mene, u stvari, zanimaju naučni radovi sa akademije iz Albanije.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, ja ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koji su to?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja insistiram da sam koristio platformu za rešenje albanskog pitanja Albanske akademije nauka, a na kojoj je radila sva albanska elita Albanske akademije nauka iz Tirane, iz Prištine i iz Makedonije. Oni sami kažu to u ovoj platformi, to je

dokaz 8. Ja sam taj izvor u celini dostavio ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: To je glavni izvor koji sam koristio, koristio sam forum, memorandum albanskih intelektualaca, koristio sam još neke karte koje sam citirao u svom elaboratu, ja sam naveo da sam u elaboratu koristio kolegu Alji Hadrija, koristio sam kolegu Bajrama Akifija, koristio sam još neke albanske istoričare u svom elaboratu, pored ovih dokaza.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pređimo sada na kosovsku akademiju. Iz vašeg izveštaja može da se zaključi da ste bili zapanjeni zbog postojanja akademije nauka na Kosovu pre nego što ju je ukinuo Ustav iz 1990. godine. To ste spomenuli dva puta u vašem izveštaju, možda čak i tri puta. Dakle, zašto ste bili zapanjeni da Kosovo može uopšte da ima takav jedan intelektualni forum?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Vrlo jednostavno ću vam reći: velike zemlje, bogate zemlje, imaju samo jednu akademiju nauka. Francuska ima samo jednu akademiju nauka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to neki zakon prirode ili se ipak radi o pravnom pitanju?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Dakle, problem je vrlo ozbiljan, problem je naučne prirode i problem je ekonomske prirode. Velike zemlje kao što je Francuska, kao što je ogromna Rusija, imaju samo jednu akademiju nauka. Nacionalne manjine, koliko je meni poznato, nigde na svetu, apsolutno nigde, ja molim gospodina Najsu da mi navede, nemaju svoje akademije nauka. U Beogradu postoji Srpska akademija nauka i umetnosti koja je osnovana 1842. godine. Nije bilo racionalno da u okvirima jedne Republike Srbije postoje tri akademije nauka: Srpska akademija nauka, Vojvođanska akademija nauka i Kosovska akademija nauka i umetnosti (Akademia e shkences dhe arteve). To je sa jedne strane. Sa druge strane, to je naučni pristup, da li je relativno nerazvijena pokrajina Kosovo i Metohija u sastavu Srbije imala dovoljno kvalifikovane naučne elite

da formira akademiju nauka kao najvišu naučnu ustanovu, to je drugo pitanje. Ja smatram da nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vidim, dakle ta nerazvijena zemlja jednostavno nije bila dovoljno pametna i trebala je da pristane na to da njeni interesi budu zastupljeni u Beogradu i to pod srpskim kišobranom. Da li to želite da kažete?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ja to ne želim da kažem, a vi želite celoj stvari da date isključivo političko tumačenje. Ja želim da kažem nešto drugo, da je bilo krajnje racionalno i ekonomski i naučno da u Srbiji postoji jedna akademija nauka. Ja ne ulazim ni u kakve političke razloge. Svaki onaj Albanac koji svojim naučnim radovima dokazuje da može da bude član akademije, trebao je da bude član Akademije, to je moj stav, bez obzira na to da li je Albanac, Rumun, Srbin i tako dalje. Ogroman broj Srba, pri tome vrlo kvalitetnih, nije nikada ušao u akademiju nauka, a u Srpskoj akademiji nauka postoje članovi koji nisu Srbi. Prema tome, logično je bilo da oni Albanci sa Kosova čiji naučni radovi to dozvoljavaju, treba da budu članovi Srpske akademije nauka, jer Srpska akademija nauka nije nacionalna institucija samo srpska, nego u njoj su bili dosada i Mađari i Jevreji i drugi narodi. Ja navodim primer, dakle, drugih mnogo većih, razvijenijih sredina, primer Francuske gde ima samo jedna akademija nauka. Dakle, pitanje naučne vrednosti ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, u redu, shvatili smo.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, ja time ne želim da kažem da na Kosovu nije bilo naučnika koji su imali visoke naučne kvalitete, ali ja lično nisam stručan da dovoljno procenim, jer se nisam time bavio, ali načelno kažem ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da smo shvatili.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, vi meni podmećete, vi meni podmećete da ja smatram da Albanci nisu bili dovoljno pametni da bi mogli ući u akademiju. Ja odbijam takav stav i to je vaše lično tumačenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodinu Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodin Najs je rekao, sad je to otišlo u transkriptu u vrh strane pa ne mogu da ga više vidim, ali rekao je "vi smatrate, dakle, ta nedovoljno razvijena zemlja nije bila dovoljno pametna da ima", prvo nije Kosovo nikakva zemlja, Kosovo je autonomna ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću radi se o komentarima. Ukoliko želite, to možete da spomenete tokom dodatnog ispitivanja, ali ne možete sada da iznosite takve komentare. Svedok je odgovorio na pitanje. Gospodine Najs, možete da pređete na neku drugu temu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postaviću nekoliko uopštenih pitanja, neću puno da se bavim istorijom pre šesdesetih godina, ali hteo bih da se vratim na još nešto u vezi sa opštim istorijatom žrtava pre nego što zaboravim. Recite šta se desilo i koliko ljudi je propatilo u Drenici (Drenice) 1945. i 1946. godine? Koliko kosovskih Albanaca je propatilo i to od strane koga 1945. i 1946. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja znam šta vi očekujete da je odgovorim. Vi očekujete da ja odgovorim koliko je Albanaca propatilo od Srba. Ovde je problem druge prirode. Vi morate razumeti kontekst događaja, to je kraj Drugog svetskog rata, vode se borbe između snaga hitlerovske koalicije i snaga antihitlerovske koalicije. Velika većina kosovskih Albanaca učestvovala je u snagama hitlerovske koalicije. Nakon povlačenja nemačkih snaga sa prostora Jugoslavije, jedan deo tih snaga koji je bio u 21. SS diviziji i Regimentu Kosova (Regimenti e Kosoves) je mobilisan u nove jedinice. Oni su odbili da krenu na Sremski front gde se vodila velika borba između Crvene armije (Red Army) i jugoslovenskih snaga protiv nemačkih snaga. Došlo je do klasične pobune 10.000 do 15.000 naoružanih

Albanaca, ostataka balističko-nacističkih snaga iz Drugog svetskog rata, dakle ovde nije reč o mirnim Albancima, o mirnom albanskom stanovništvu. To je bila pobuna u pozadini fronta protiv anti-hitlerovske koalicije. I nisu Srbi, nego Josip Broz Tito, Hrvat, je bio prinuđen, kao vrhovni komandant, da uvede prinudnu vojnu upravu i da angažuje da se sa Sremskog fronta povuče 39.000 snaga i angažuje na ugušenju te pobune. Dakle, reč je o jednom političko-vojnom sukobu na prostoru Kosova i Metohije između snaga Druge Prizrenske lige (Liga e Dyte e Prizrenit) koje žele navodno da odbrane Kosovo i snaga antihitlerovske ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo trenutak jedan. Ovo je veoma dug odgovor. Razlog zašto sam zatražio vašu pomoć kao istoričara je to što imamo svedočenje Klause Naumana (Klaus Naumann) i generala Klarka (Wesley Clark) jeste da je optuženi, a i Šainović, da su oni rekli da će se pronaći rešenje u proleće 1999. godine. Kada sam pitao šta se pod rešenjem podrazumeva, onda je odgovor na to bio "učinićemo isto ono šta smo učinili u Drenici 1946. i 1947. godine, dakle sve ih treba skupiti i pobiti ih sve". Dakle, da li vam to ima smisla, taj odgovor, da bi isto takvo rešenje trebalo primeniti kao 1945. i 1946. godine, dakle skupiti ih i upucati ih? Da li se to desilo?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, žao mi je što vi tako jednu ozbiljnu stvar koja se tiče jedne velike borbe na kraju Drugog svetskog rata pojednostavljujete na tako banalan način. Ovde nije reč da je skupljeno mirno stanovništvo i da je pobijeno. Ja ponavljam, ovde je reč o klasičnim vojničkim borbama. Sa jedne strane naoružanih ostataka balističko-nacističkih iz Drugog svetskog rata i Narodno oslobodilačke vojske, o velikim vojničkim borbama u kojima ginu i vojnici jugoslovenske vojske, ali ginu i druge snage. Znači, ja sam, čini mi se izneo podatak da je poginulo negde oko 850 vojnika jugoslovenskih, da je poginulo negde oko 650 pripadnika balističkih snaga, ali da se više hiljada balista predalo, dakle ne stoji činjenica da su oni skupljeni i pobijeni. To je apsolutna konstrukcija, istorijski izvori to ne potvrđuju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam vam samo pročitao ono šta je ušlo u zapisnik, a o čemu su svedočila dvojica svedoka, da su optuženi i gospodin Šainović rekli.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Uostalom, gospodin Klaus Nauman je u nemačkim izvorima mogao da proveri daleko bolje podatke o tome. Nemački izvori su mogli da posvedoče vrlo verodostojno o tome, jer je rukovodstvo 21. divizije SS i rukovodstvo Regimente Kosova povuklo zajedno sa Nemcima sa jugoslovenske teritorije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Terziću, vi lično niste postali član Srpske akademije nauka i umetnosti. Da li ste postali ili ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Nisam, bio sam kandidat, ali nisam postao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Očigledno su za svakog istoričara ili bilo koga ko pokušava da utvrdi činjenice veoma važni izvori kojima se koristi, da vidi da li su ti izvori pristrasni na bilo koji način. Recite nam da li ste vi u bilo kom trenutku bili poslanik u Republici Srpskoj?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ja nikada nisam bio poslanik ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Počasni poslanik?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ja nikada nisam bio poslanik ni u jednom parlamentu ni jedne države.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam se bilo ko obratio sa takvim zahtevom i da li ste imali bilo kakvu ulogu u odnosu na Vladu Republike Srpske?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Meni je u Republici Srbiji predlagano više puta da se kandidujem za poslanika, ali ja sam to odbio. Ja se bavim naučnim radom i ne želim da se bavim političkim radom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, da li ste ikada bili savetnik čoveku po imenu Šešelj?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja sam očekivao da ćete me vi to pitati. Ne, to nije tačno. Ja nikada nisam bio savetnik čoveku po

imenu Šešelj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A zašto ste očekivali da ću vas to pitati? Da li je negde objavljeno da ste bili?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, zato što postoji jedna unutrašnja politička intriga te vrste vezana za jedan predlog u srpskom Parlamentu sadašnjeg šefa jugoslovenske diplomatije da se ispita nacionalno poreklo gospodina Šešelja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mora da ste bilo zgroženi kada ste čuli, kao i ostatak sveta koje su razmere smrti i užasa koji su se desili u Srebrenici 1995. godine, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Svakako, to je velika tragedija i ja, kao čovek, sam zgrožen tom činjenicom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I od samog početka ste znali ko se smatra odgovornim za svu tu tragediju, da je Mladić optužen i da je Republika Srpska bila uključena u to, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, ja sam znao ono šta govore jedan deo svetskih i međunarodnih medija, ali ja sam čitao i druga mišljenja. Ja lično nisam istraživao, kao istoričar, za mene su relevantni izvori prvoga reda. Ja pitanje Srebrenice nisam istraživao, ja nisam imao izvore pred sobom na osnovu kojih bih mogao doneti samostalnu ocenu. Čuo sam i jedu i drugu stranu. Da bih dao relevantnu ocenu, ja bih morao imati izvore na osnovu kojih bih sam morao doneti ocenu o tome. A žalim, naravno, duboko, iskreno žalim zbog tragedije kao što žalim zbog raspada jugoslovenske države, mislim da je to bila tragedija za sve jugoslovenske narode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sada deklaraciju koju ste vi potpisali, dakle uz sve one ograde vezano za izvore, u junu 1996. godine, molim da se engleska verzija stavi na grafoskop, a BHS verzija da se stavi pred svedoka. Radi se o junu 1996. godine. Zamolio bih poslužitelja da englesku verziju stavi na grafoskop. Moraćete da uklonite one dokumente gospodina Terzića. Zadnji brojevi na strani

su 600, nadam se da ćemo da imamo pravu stranu na grafoskopu. Radi se o deklaraciji, ukratkoćemo da je pogledamo, dakle tu se govori: "Podržavajući mirovne napore međunarodne zajednice za uspostavljanje mira" i tako dalje, a onda stoji "ceneći izuzetan doprinos Radovana Karadžića mirovnom procesu i njegov ugled kod srpskog naroda u celini, mi dole potpisani srpski intelektualci donosimo sledeću Deklaraciju i to o obustavljanju postupka Haškog Tribunala protiv doktora Radovana Karadžića, predsednika Republike Srpske". Neću da pročitam sad sve paragrafe, ali možda bismo mogli da pogledamo paragraf 2, citat: "Pokušaj da se doktor Radovan Karadžić isključi iz političkog života Republike Srpske u periodu njene stabilizacije i sprovođenja odredbi Dejtonskog sporazuma (Dayton Accord) i pariskog ugovora direktno su upereni protiv interesa srpskog naroda i predstavljaju atak na demokratske procese na prostorima bivše Jugoslavije, posebno na teritorijama gde vekovima žive Srbi". Paragraf 3, "pokretanje postupka od strane Haškog Tribunala protiv doktora Radovana Karadžića, predsednika Republike Srpske za navodne ratne zločine nije zasnovano na činjenicama, sobzirom da je još 13. juna 1992. godine doktor Radovan Karadžić doneo naredbu o primeni međunarodnog ratnog prava u Vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Republike Srpske kojom su u potpunosti prihvaćene odredbe međunarodnih ugovora koje je potpisala i ratifikovala". Pređimo sada na sledeću stranu, dugačak je tekst, ali gledaću da to skratim, tako, na primer, u paragrafu 6 stoji: "Predsednik Republike Srpske, doktor Radovan Karadžić nije dao nijednu naredbu ili bilo koji drugi dokument u toku građanskog rata na teritoriji bivše Bosne i Hercegovine kojima bi raspirivao ratnu mržnju i pozivao i podsticao na genocid i etničko čišćenje protiv ratnih neprijatelja Muslimana i Hrvata", a zatim, u devetom paragrafu stoji "imajući u vidu protivpravnost Haškog Tribunala i neosnovanost optužbi i pokretanje postupka protiv predsednika Republike Srpske doktora Radovana Karadžića nije utemeljeno na činjenicama, već je motivisano političkim i drugim ciljevima, stoga zahtevamo da se pokrenuti postupak protiv predsednika Republike Srpske doktora Radovana Karadžića obustavi

i to u interesu i stabilizacije mira" i tako dalje. Onda vidimo potpisnike, pod brojem 1 svedok koji je svedočio ovde, profesorka-doktor Avramov, zatim vidimo vaše ime pod brojem 11, doktor Terzić, zatim pod brojem 4, sa desne strane vidimo Milorad Ekmedžić, pod brojem 10 Vasilije Krestić. Toliko o tome. Recite nam kako ste vi kao istoričar, nepristrasan koji se ne bavi politikom, kako ste vi uopšte mogli da potpišete ovaj dokument?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Gospodine Najš, ja prvo želim da primetim da vi verovatno znate da ja svedočim o Kosovu i Metohiji, a vrlo rado ću vam odgovoriti na to pitanje. Kao intelektualac, kao istoričar, kao istoričar koji analizira istorijske procese proteklih vekova, bilo mi je jasno da se jugoslovenski građanski rat, da su u jugoslovenski građanski rat bile upletene sve strane i srpska i hrvatska i muslimanska. Činjenica da su postupak pokrenut samo protiv srpskih lidera u Republici Srpskoj, u Republici Srpskoj Krajini, u Republici Srbiji, svih političkih lidera, svih vojnih lidera, za mene je bio apsolutni dokaz pristrasnosti međunarodne zajednice i ovoga Tribunala. Ja sam smatrao da ukoliko međunarodna zajednica želi pravdu, ukoliko želi pomirenje, ona mora jednak stav imati prema svim stranama u sukobu. Nije bio optužen ni predsednik Hrvatske, ni predsednik Bosne i Hercegovine, niti drugi lideri, dakle optuživanje samo srpskih lidera za mene je bio dokaz selektivne pravde, pristrasnosti i jednostranosti međunarodnih sudova. To je bio moj razlog da potpišem. Da ja sam potpisao ovu deklaraciju.

TUŽILAC NAJŠ – PITANJE: Niste baš odgovorili na pitanje, to je možda razlog zbog koga ste potpisali tu deklaraciju, ali niste odgovorili na pitanje. Vi ste potpisali ovu deklaraciju kao što ste potpisali i svoj elaborat, a moje pitanje vama je bilo sledeće: kako ste mogli da potpišete tu deklaraciju, dakle da stavite svoje ime na taj dokument, ako pogledamo one činjenice o kojima smo govorili, dakle kako ste vi mogli da potpišete dokument o činjenicama o kojima nemate apsolutno nikakva saznanja? Kako vi možete da kažete da doktor Karadžić nije izdao ni jednu naredbu niti doneo dokument koji pod-

stiče na raspirivanje nacionalne mržnja ili genocid? Dakle, kako vi, kao istoričar, možete tako nešto da kažete?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ovde samnom potpisali su ovu deklaraciju ljudi koji su istaknuti stručnjaci međunarodnog prava, među njima je i gospođa Smilja Avramov, kolega Čavoški, ima ih još, sada da ih ne ređam, kolega akademik Jovičić koji je umro i tako dalje. Dakle, ovde ima istaknutih stručnjaka međunarodnog prava. Ja sam potpuno stao iza njihove ocene. To je sa jedne strane. Sa druge strane, insistiranje od strane međunarodnih predstavnika da su Srbi agresori u Bosni i Hercegovini, da su Srbi agresori u Hrvatskoj, za mene je bio dokaz apsurdna, ironije istorije, jer Srbi su u Bosni i Hercegovini vekovima, pravoslavni Srbi, iako dobar deo muslimana je srpskog porekla koji je primio islam, pravoslavni Srbi su vekovima činili većinu stanovništva Bosne i Hercegovine. Ja vam mogu naći tačne podatke. Od 1910. do 1948. godine 44 posto stanovnika ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da to nije odgovor na pitanje, ali ako želite da dodate nešto ... Saslušajte me, ako mislite da možete da dodate nešto šta će da objasni kako ste mogli da potpišete dokument u kome se iznose činjenične tvrdnje, slobodno izvolite.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja nisam bio upoznat ni sa jednim dokumentom, ni sa jednim dokumentom koji bi mi svedočio o tome da je Radovan Karadžić lično izvršio neki zločin. Ovde je bila reč o političkoj oceni borbe srpskoga naroda na čijem je čelu stajao Radovan Karadžić. Ja se nisam slagao i danas se ne slažem sa tim da su Srbi bili agresori u svojoj republici. To je bila suština.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, pređimo sada na suštinu. Moramo da pokušamo da istoriju sagledamo jednostavno. Kada je Srbija osnovana? 1804. godine? Da li je to datum?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja vam prvo zahvaljujem na sugestijama da istoriju sagledamo jednostavno, ali to nije moguće. Istorija je jedna složena nauka, vrlo složen proces. Istorija, ako govorite o Srbiji, prva srpska država na Balkanu osnovana je u osmom veku.

Ona se kasnije razvijala, bile su prvo četiri srpske države, Raška, Zeta, Crna Gora, Bosna i Hum, odnosno Hercegovina, to su četiri oblasti. Kasnije se, naravno, ona razvijala u XV, u XIV veku Srbija ima jedno veliko carstvo na Balkanu, takozvano "Dušanovo carstvo". Sedište toga carstva je u Prizrenu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, recite nam šta se desilo 1804. godine, kako bismo mogli odatle da počnemo? Recite nam šta se desilo 1804. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Srbi su u XV veku pali pod Turke. Turci su, moram da podsetim, izvinite što to vam ja to kažem, Turci su prodrli do Beča (Vienna), Budimpešte (Budapest). Vi ... Znae, krajem XVII veka Turci su bili pod Bečom ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da će Pretresno veće, doktore Terziću, mislim da će Pretresno veće da vam bude zahvalno ako odgovorite na moje pitanje, budući da ja pokušavam da ograničim vaše svedočenje na ono šta bi trebalo da bude od najveće vrednosti za Pretresno veće. Dakle, recite nam šta se desilo 1804. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: 1804. godine došlo je do prve oslobodilačke revolucije na Balkanu, srpske revolucije. Veliki nemački istoričar Ranke (Leopold Ranke) napisao je kapitalno delo objavljeno u Hamburgu 1829. godine *Die Serbische Revolution* (Srpska revolucija), dakle 1804. godine došlo je do obnove srpske države koja je pala pod Turke i odtada počinje nova obnovljena srpska država. Ta revolucija je bila početak nacionalnog preporoda celoga Balkana. Posle te revolucije dolaze grčka revolucija ...

prevodioci: Samo malo sporije, molim vas.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, hvala, to je dovoljno. Kosovo je do 1912. godine potpadalo pod deo Otomanskog carstva (Ottoman Empire), zar ne? Tačno? Netačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Međunarodno pravno, tačno, suštinski, netačno. Gospodine Najs, ja vidim da vi suštinski ne razumete

stvari. Ja sam juče pokazao sve evropske karte koje za vreme turske vlasti prikazuju Kosovo i Metohiju kao deo Srbije. I –akomo Kanteli (Giacomo Cantelli da Vignola) i Peter Kukulj (Peter Kukulj) i Hajnrih Raner (Heinrich Renner) i tako dalje i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Terziću, doktore Terziću, hvala. Uzgred, kada ste predavali u školi, da li ste predavali istom brzinom ili ste možda razmišljali da treba ići malo sporije, zato što ste za mene prebrzi? Dobili smo odgovor, do negde 1912. godine, te godine su Kosovo i različita druga područja anektirana Srbiji, je li to tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, to nije tačno, to je apsolutna neistina.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta se onda dogodilo što se tiče Kosova i Srbije? Kako je Kosovo postalo delom Srbije nakon 1912. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Kosovo, istorijski, etnički i kulturno je oduvek bilo deo Srbije pod osmanskom vlašću. To je prva stvar. Dakle, deo Srbije. Da li, molim vas danas možemo reći da je južna Mađarska (Hungary) bila deo Turske ili je to mađarska teritorija pod osmanskom vlašću? Da li je Temišvar (Timisoara) koji je bio centar Temišvarskog sandžaka bio Turska? Dakle, Kosovo i cela Srbija kao deo Srbije su bili pod turskom vlašću do 1912. godine. 1912. godine zajedno sa balkanskim saveznicima, Bugarskom (Bulgaria), Grčkom i Crnom Gorom, hrišćanske države Balkana su oslobodile Balkan od turske vlasti. I Kosovo je tada, kao deo Srbije oslobođeno i ušlo je formalno-pravno u sastav Kraljevine Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I onda u prvoj Jugoslaviji, 1918. godine, Kosovo kao nezavisni entitet nije postojalo, ili ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne postoji ... Molim vas, suštinska stvar je, ne postoji nikakav poseban identitet Kosova i Metohije, ne postoji. Ja vas molim da mi pokažete činjenicu koja svedoči o tome šta vi kažete.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možemo da krenemo dalje. Shvatili smo vašu tezu i nije na vama da meni postavljate pitanja. Šta se događa između 1918. godine i Drugog svetskog rata je nešto od istorijskog značaja, odnosno zanimljivosti, možda ćemo neke od tih stvari da pogledamo kasnije. Od Drugog svetskog rata do 1999. godine ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da li mogu da odgovorim na pitanje?

SUDIJA ROBINSON: Mislim da tužilac nije završio sa pitanjem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Između Drugog svetskog rata i 1999. godine, datum koji bismo trebali pobliže da pogledamo kao prekretnicu i početak je, u stvari, 1966. godina, zar ne, jer, prema vašem iskazu, te godine su se stvari promenile.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Gospodine predsedavajući, ovde ima više pitanja, tako da ja nisam razumeo pitanje. Ovde ima više pitanja.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, postavite jedno pitanje svedoku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje pitanje je sledeće: između Drugog svetskog rata i 1999. godine, datum na koji treba da se usredsredimo kao prekretnicu ili početak nečeg je 1966. godina?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja ne smatram da je to 1966. godina. Između dva svetska rata, dakle 1918. godine Kosovo je kao deo Kraljevine Srbije, bez ikakvog posebnog identiteta, dakle bilo kakvog političkog, kulturnog, istorijskog, dakle Kosovo kao deo Kraljevine Srbije, ušlo je u Kraljevinu ...

SUDIJA ROBINSON: Zaustaviću vas. Ako sam dobro razumeo pitanje, radi se o razdroblju od Drugog svetskog rata do 1999. godine. Dakle 1945. do 1999. godina. I pitanje je bilo da li u tom vremenskom razdroblju 1966. godina predstavlja prekretnicu?

SVEDOK TERZIĆ: Ali gospodin Najs se osvrnuo na period između dva svetska rata i posle, prema tome ja želim da odgovorim na pitanje, ali počinjem između dva svetska rata.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, govorite li vi o razdroblju između 1945. i 1999. godine?

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA ROBINSON: Onda se usredsredite na to razdroblje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U tom razdroblju relevantan datum, odnosno prekretnica ili početak, bila je 1966. godina, da li je to tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, to nije tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koji biste vi datum odabrali i koji događaj?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ključni datum je za mene 3. septembar 1945. godine, to jest ustanovljenje autonomne Kosovsko-Metohijske oblasti od strane Prezidijuma Narodne Republike Srbije. Tada se prvi put u istoriji ustanovljava bilo kakva autonomija Kosova i od tada se može govoriti o bilo kakvoj posebnosti Kosova i Metohije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda čak i nismo predaleko od ove teme, gospodine Terziću. Radi se o uzroku i posledici. Ali da se vratimo na 1966. godinu. Razlog zbog koga je to datum od kritičnog značaja jeste zato što je do 1966. godine Aleksandar Ranković, a koji je bio Titov zamenik, bio i njegove "uši", kako je bilo poznato i neko za koga su Srbi smatrali da može da predstavlja njihove interese. Kada je on bio sklonjen sa scene, onda više nije bilo takve garancije. I zato je taj datum toliko važan. Da li je to tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, to nije tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ispravite me?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Problem je, Aleksandar Ranković je

bio najlojalniji saradnik Josipa Broza Tita, najlojalniji saradnik. Aleksandar Ranković je bio pristalica programa jugoslovenske privredne, kulturne integracije. Jedan od stubova te jugoslovenske zajednice bile su službe bezbednosti. On je bio potpredsednik Jugoslavije, ali je bio nadležan za službe bezbednosti. On je bio desna ruka Josipa Broza Tita, njegov glavni oslonac. Onog momenta kada su 1962. i 1963. godine počeli procesi dezintegracije jugoslovenske države, Ranković je bio smetnja toj dezintegraciji. Pripremala se konfederacija, Ranković je bio za to da ta država bude jedinstvena, a republike među sobom sarađuju. Prema tome, Rankovićev stav da Jugoslavija treba da postoji kao relativno centralizovana federacija ravnopravnih republika i pokrajina bio je ključna smetnja za njegovo uklanjanje, to je bio problem, sa jedne strane i sa druge strane Rankovićevo suprotstavljanje akciji velikoalbanskih političkih snaga na Kosovu i Metohiji bio je drugi ključni razlog koji je nađen kao izgovor za njegovu likvidaciju. 1966. godina jeste prekretnica, ali u tom smislu ...

TUŽILAC NAJS - PITANJE: Samo trenutak, toliko puno odgovarate i toliko brzo da ponekad moramo da vas usporim, gospodine Terziću. Pretpostavljam da će mi i prevodioci biti zahvalni. U stvari, navedeni su različiti razlozi za njegovu političku diskvalifikaciju, a jedan od njih je bio i zbog toga što je progonio kosovske Albance pre nego što je diskvalifikovan, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, on nije progonio kosovske Albance, čak mislim da i Miranda, pardon, Odri Bading (Audrey Budding) u svom ekspertskom elaboratu koji je ovde podnela kaže da je Ranković bio jednako surov i prema Srbima kao i Albancima, to stoji u elaboratu gospođe Bading. On je vodio računa o interesima ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možemo da pogledamo izveštaj gospođe Bading.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: On je vodio računa o interesima jugoslovenske države. Prema tome, ne postoji, istorijski izvori ne

pokazuju da je Ranković imao poseban politički odnos prema jugoslovenskim Albancima. Službe državne bezbednosti su samo radi odbrane integriteta države, radi odbrane suvereniteta države, progonile i hvatale pripadnike ilegalnih velikoalbanskih terorističkih organizacija. Ako se ta vrsta borbe protiv terorizma i borbe protiv subverzivnog delovanja iz Albanije i na Kosovu može smatrati borbom protiv Albanaca, onda je to drugo pitanje, ali to je vaš lični stav, a ne moj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još dva pitanja o Rankoviću, zasada, oba vrlo kratka, a onda možemo da krenemo dalje. Kao što je rekla gospođa Bading, glavni razlog za smenjivanje gospodina Rankovića bilo je prisluškivanje telefona predsednika Tita, zar ne? Recite mi sa da ili ne, to je dovoljno. To je glavni razlog za njegovu smenu?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja vidim da ste vi vrlo dobro upućeni, ja bih vam bio zahvalan ukoliko biste mi vi ponudili ta dokumenta, ali zvanični diplomatski predstavnici u Beogradu, ja sam citirao francuske, su rekli da je to samo izgovor, to je zvanično objavljeno tako, a da u suštini, da je Ranković likvidiran na nacionalnoj osnovi, kao smetnja daljoj dezintegraciji Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pomozite Pretresnom veću da shvati. Moramo da pokušamo da shvatimo te važne istorijske događaje. I to su ljudi koji neophodno nemaju sve ove činjenice i znanje o tome. Ranković se držao dalje od politike, nije napisao knjigu više od dvadeset godina, pre nego što je umro osamdesetih. Možete li da procenite koliko ljudi je došlo na njegov pogreb? To je predstavljalo odraz toga koliko je, u stvari, Ranković bio bitna ličnost za Srbe. Umro je nakon što 20 godina nije uopšte postojao u javnosti. Zna li koliko se ljudi pojavilo na njegovom pogrebu? Stotine hiljada?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Vidim da ste vi vrlo obavешteni o Rankoviću, čak možda više od mene u neku ruku, ali ja ću vam reći šta ja znam. Rankovićeva UDB-a je bila vrlo surova i prema Srbima. On nije bio omiljen ni u jednom delu Srba zbog represivnih mera protiv Srba.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, možete li ili ne možete da odgovorite na pitanje koja se tiče broja ljudi koji su došli na njegov pogreb? Možda ste premladi?

SVEDOK TERZIĆ: Ne, na žalost nisam premlad. Ja nisam učestvovao na tom pogrebu, ali ne shvatam kakvog značaja ima činjenica o pogrebu Rankovića za ovo suđenje, ali ja vam mogu ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, to nije na vama da pitate, o tome odlučuje Pretresno veće. Ako ne možete da odgovorite na pitanje, recite.

SVEDOK TERZIĆ: Ja nisam bio na tom pogrebu, ali čitao sam i čuo sam u novinama da je bio veliki broj ljudi. Zbog čega je bio veliki? Zbog toga što je Ranković, nakon 20 godina, kada su ljudi zaboravili razne stvari koje je on radio prema Srbima, u Rankoviću videli simbol otpora razbijanju Jugoslavije. Simbol otpora dezintegraciji Jugoslavije. Među srpskim narodom je bilo vrlo razvijeno osećanje da je Jugoslavija zajednica u kojoj i Srbi imaju svoj interes. Prema tome, Ranković je bio, na neki način, oličenje jugoslovenske ideje. To je bio osnovni razlog. Jugoslavija se već uveliko raspadala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala, to sam hteo da objasnite. Jer, shvatićete, doktore Terziću ... Ne, neću da komentarišem. Vratiću se na 1966. godinu. Srbija je bila najveći deo bivše Jugoslavije, da li je to tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, teritorijalno da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I Srbi su hteli da budu na čelu Jugoslavije i nisu bili zadovoljni činjenicom da se Tito izjasnio kao Hrvat i da nakon toga nije bilo Rankovića koji je trebalo da podržava njihove interese, tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Nije tačno. Srbi su ... Molim vas, ako se pogleda statistika rukovodilaca partijskih i državnih, u vojsci, u politici, na čelu države, videće te da je tu bilo najmanje Srba. Srbi su bili najbrojniji narod u Jugoslaviji, ali po sistemu "ključa", takoz-

vanog famoznog “ključa”, onda su dolazili predstavnici republika i pokrajina, tako da je broj Srba relativno bio najmanje zastupljen u odnosu na broj stanovnika. Prema tome, bilo je reč o tome, Srbi su bili zainteresovani za održanje Jugoslavije i nakon događaja na Kosovu i Metohiji 1968. godine, nakon hrvatskog masovnog pokreta od 1968. godine do 1971. godine, Srbi su bili zaplašeni mogućnošću raspada Jugoslavije, to je bio glavni motiv odnosa prema Rankoviću.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, vreme je za pauzu. Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Molim vas da nastavite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Terziću, pre nego se pozabavimo izveštajem Odri Bading, pretpostavljam da ćete da se složite samnom ako kažem da ću da se usredsredim na stvari nakon Drugog svetskog rada, iako ću pominjati neke ranije događaje. Hteo bih da se pozabavimo jednim ranijim događajem, odnosno sa nekoliko njih, vezano za osobu koja se zove Vasa Čubrilović, osoba koju ste spomenuli u svom izveštaju na strani 14. I nastajoću da dobijemo nekoliko pojedinosti o njemu. On je jedan od preživelih nakon onog atentata na princa Ferdinanda (Franc Ferdinand), zar ne, budući da je bio jedan od pripadnika Crne ruke i jedan od zaverenika, ali je uspeo da preživi suđenje, da li je to tačno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, on nije bio član Crne ruke. On je bi član organizacije Mlada Bosna. To su dve organizacije. Da, tačno je, on je bio mlad, mislim da je imao 17. godina, bio je učesnik ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, jako mlad.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Bio je učesnik atentata, zapravo jedan od učesnika u toj organizaciji, posle je bio dugo godina profesor na beogradskom univerzitetu, istoričar.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: On se pojavljuje u tim istorijskim dešavanjima i Pretresno veće može to da pronade na stranicama 13 i 14, na dnu stranice 13 gde stoji da je napisao strogo poverljiv izveštaj uključujući i mogućnost iseljavanja određenog broja Albanaca, u dogovoru sa vladama Turske (Turkey) i Albanije. Vi kažete da dokument nikada nije sproveden niti usvojen. U stvari bio je tema jednog sastanka na kome je predstavljen, zar ne, gospodine Terziću, tada, 1939. godine? 1937. godine?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, to je dokaz da ja nisam zanemarivao ni jednu stranu koja bi išla ili ne bi išla Srbima u prilog. Reč je o elaboratu koji je doktor Vasa Čubrilović, tada docent beogradskog univerziteta, pripremio za Institut zemaljske odbrane kao strogo poverljiv materijal koji je poslao direktoru instituta, generalu Maksimoviću. U tom elaboratu ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, utvrdio sam da je predstavljeno na sastanku, molim vas da mi kažete samo da ili ne.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Govorilo se da je predstavljen na sednici Srpskog kulturnog kluba 1937. godine. Međutim, međutim, ja ovde imam list "Borbu" od 15. marta 2002. godine ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajte to, ako budete hteli da branite nečije stajalište.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja nisam ovde da branim ničije stajalište, ja samo informišem. Dakle, razgovori novinara Teodora Anđelića sa Vasom Čubrilovićem. Vasa Čubrilović u ovom tekstu, naslov teksta je upravo o raseljavanju Albanaca pred Drugi svetski rat. Ovo je fotografija Vase Čubrilovića. Vasa Čubrilović u ovom tekstu objašnjava, kako je došlo do tog elaborata. On kaže da je ovaj referat napisao za Institut zemaljske odbrane kao strogo poverljiv materijal za direktora instituta, generala Maksimovića. Taj referat nikada nije razmatrala ni jugoslovenska Vlada, ni jugoslovenski Parlament, niti bilo koji državni organ. O čemu se radilo? Uoči Drugog svetskog rata, ovo je 1937. godine, znači uoči Drugog svetskog rata ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas da stanete. I ako biste bili dovoljno ljubazni zato što nismo videli ovaj novinski članak pre, jer to nije bilo uvršteno, ali ako želite to da stavite na raspolaganje, jedan od mojih kolega koji razume taj jezik može to da iščita, da i ja mogu o tome nešto da kažem. Da li vam je to prihvatljivo?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, vrlo rado ću vam to staviti na raspolaganje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta god da se dogodilo 1937. godine, kada su gledišta Čubrilovića bila prihvatljiva čitaocima, isti dokument je bio ponovo objavljen. U redu, bio je objavljen 1995. godine u časopisu "Velika Srbija", časopisu Šešeljeve stranke i molim da se usvoji kao sledeći dokazni predmet, onda ću da vam pokažem Čubrilovićeve stajališta. Možete da pogledate kad vam to poslužitelj da. Molim poslužitelja da nam da novinski članak koji je svedok gledao, tako da moje kolege mogu to da pogledaju na brzinu, hvala.

prevodioci: Gospodin Najs nije uključio mikrofon.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim poslužitelja da prvo stavi na grafoskop ovu stranu koja je bliže kraju, videćemo da je dokument objavljen 1995. godine. Dakle oktobar 1995. godine, to je časopis "Velika Srbija", mislim da je tu slika gospodina Šešelja. Zatim ako pogledamo dve stranice posle toga, vidimo u tekstu tog časopisa da je članak od 7. marta 1937. godine, bojim se da ne mogu da pročitam naslov, možete li to vi da uradite gospodine Terziću? Naslov je pred vama.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Da, naslov glasi "Iseljavanje Arnauta".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se pred svedoka stavi dokazni predmet sa označenim delovima koji je za njega označila gospođa Diklić (Diklich), na srpskom, odnosno na ćirilici i molim da poslužitelj stavi na grafoskop prvu stranicu prevoda na engleski.

Možete li da nam pročitate i podnaslov, doktore Terziću?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: “Predavanje doktora Vase Čubrilovića održano u Srpskom kulturnom klubu 7. marta 1937. godine”. Ja nisam siguran da je ovo tačno, jer gospodin Čubrilović u novinama koje sam vam tu dostavio kaže da je ovaj elaborat radio za Institut zemaljske odbrane, za generala Maksimovića kao strogo poverljiv materijal. To stoji u materijalu koji sam vam dostavio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Videli smo naslov, hvala. U vašoj verziji na ćirilici mislim da su označeni različiti odlomci. U verziji na engleskom, ti su odlomci takođe označeni, dakle iseljavanje Arnauta. Šta su Arnauti? Ko su Arnauti?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Arnauti su turski naziv, turski naziv za Albance. Znači postoje tri naziva, zapravo za Albance: Arnauti koji su koristili Turci, Arbanasi koji koriste Grci i Srbi i sami Albanci su sebe zvali Šiptari (Shqiptari), Šiptar (Shqiptar).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U prvom odlomku vidimo “na taj način je uobličen albanski trougao do XIX veka razdvajajući stare raške zemlje od Makedonije i vardarske doline. U XIX veku ta teritorija, albansko selo Klina (Kline) koji je naseljeno anarhističkim albanskim elementom, sprečilo je razvijanje kulturnih, obrazovnih i ekonomskih veza između naših severnih i južnih zemalja”, molim poslužitelja da pogleda sledeću stranicu na vrhu. Tu na vrhu stoji “Srbija je počela taj albanski klin da kreše još u prvom ustanku, isterujući najsevernija naselja albanska i to još od Jagodine”. Da li se slažete sa tim, gospodine Terziću? Dakle, akademik Čubrilović 1937. godine govori o tome kako je u XIX veku Srbija “kresala” taj albanski klin?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: U trenutku kada je to pisao, on nije bio akademik, bio je docent. Što se tiče kresanja albanskog klina, ja mislim da je ovde pogešno tumačenje, to isto bi se moglo reći za kresanje osmanskog klina kod Beča. Zbog čega su Austrijanci terali Turke iz Beča do Bosfora (Bosphorus)? Zbog čega cela hrišćanska Evropa vodi rat protiv Osmanskog carsva? Ovde nije bila reč o pro-

terivanju Albanaca. Ovde je bila reč da su Albanci bili u osmanskim trupama, a vodi se rat između Srbije i Turske. Celo osmansko stanovništvo od Beča do Temišvara i tako dalje bilo je potisnuto na jugoslovenski Balkan i dalje u Malu Aziju (Asia Minor). Cela hrišćanska Evropa je tako radila i u Hrvatskoj i u Mađarskoj i u Rumuniji (Romania). Dakle to je bio jedan ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Akademik Čubrilović, on je postao akademik, bio je vrlo otvoren čovek budući da je pred svoju smrt, doživeo je skoro stotu, on je u Stambolićevoj knjizi, dakle to nalazimo u Stambolićevoj knjizi, imao je tu ideju da se povežu srpske zemlje u Bosni. On je, naravno, menjao svoje mišljenje o određenim stvarima kad god je to hteo, odnosno kada je bio nateran na to, ali da li vi znate da je on izrazio svoje mišljenje o tome da je ludost pokušati povezati srpske zemlje u Bosni? Dakle, da li znate da je o tome promenio mišljenje?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Gospodin Čubrilović je bio Srbin iz Bosne. I kao čovek učesnik atentata u Sarajevu 1914. godine se zalagao za stvaranje jedinstvene srpske države, što je bilo sasvim prirodno. Prema tome, meni nije poznato da je gospodin Čubrilović ... Meni to nije poznato. Kao srpski istoričar on je smatrao da Srbi imaju pravo na svoju državu na onim teritorijama na kojima su vekovima živeli kao etnička većina na balkanskom prostoru. Ja znam za taj njegov stav.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, ali ovde, ako pročitamo tekst ovog istoričara i mišljenje čoveka koji je kasnije postao akademik, jeste da je Srbija kresala, uzimala delove albanskog klina. Ne znam da li vi kažete da on nije bio u pravu ili da se tu radi o jednoj vrsti tumačenja?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: O čemu se radi? Ovde se radi o borbi između Srbije i Osmanskog carstva. Ne radi se o borbi između Srbije i Albanije, između Srbije i Albanaca. Albanci učestvuju u redovnim i neredovnim trupama Osmanskog carstva. Albanci su udarna pesnica Osmanskog carstva. O tome govore mnogi izvori XVII, XVIII i XIX

veka, znači Albanci ovde učestvuju kao trupe Osmanskog carstva. Ne postoji albanska država, reč je o borbi hrišćanskih država i Osmanskog carstva u kojoj Albanci učestvuju na strani Osmanskog carstva. Praksa je bila ...

TUŽILAC NAJS: Ja ću da nastavim dalje da čitam.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, nastavite.

SVEDOK TERZIĆ: Do 1912. godine ne postoji albanska država. Albanci formiraju svoju državu 1912. godine. Pre toga, tokom XVIII i XIX veka, to govore nemački izvori, britanski i svi drugi izvori, ja sam juče citirao ovde britanske izvore da su Albanci zajedno sa Turcima glavni nosioci osmanskih akcija na prostoru Stare Srbije, Makedonije, Bugarske, Grčke i tako dalje. Prema tome, Albanci su deo Osmanskog carstva, oni su, veliki broj visokih činovnika Osmanskog carstva, paša, velikih vezira su Albanci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, nastaviću dalje sa čitanjem kako bismo završili sa ovim dokumentom. "Zahvaljujući širokim državnim koncepcijama Jovana Ristića, Srbija je tom klinu otkinula jedan deo posle dobijanja Toplice i Kosanice. Predeli između Jastrepca i Južne Morave tada su bili radikalno očišćeni od Arnauta. Ostali deo albanskog trougla ima dužnost da razbije naša današnja država, od 1918. godine na ovamo. Ima više razloga za to, a mi ćemo ovde da navedemo samo nekoliko najvažnijih. Jedan, osnovna pogreška naših odgovornih činilaca iz tog doba bila je ta što su na nemirnom i krvavom Balkanu, zaboravljajući gde su, hteli da primene zapadne metode pri rešavanju velikih etničkih problema. Turska je donela na Balkan običaj uzet iz šerijata da se dobijanjem bitke i osvajanjem jedne zemlje dobija pravo nad životom i imanjem osvojenih podanika. Od njih su i hrišćani Balkana naučili da se dobija i gubi na maču, ne samo vlast i gospodstvo, nego i kuća i imanje. Ovo shvatanje o privatno-pravnim zemljišnim odnosima na Balkanu, moglo se samo donekle ublažiti zakonima, uredbama i međunarodnim ugovorima stvaranim pod pritiskom Evrope, ali se ono održalo

sve do danas. Ali ne moramo da idemo u daleku prošlost, pomenućemo samo slučajeve iz skorih dana. Iseljavanje Grka iz Male Azije u Grčku i Turaka iz Grčke u Malu Aziju, zatim najnovije iseljavanje Turaka iz Bugarske i Rumunije u Tursku. Dok su se sve balkanske države od 1912. godine na ovamo ili rešile ili su na putu da reše pitanje nacionalnih manjina njihovim iseljavanjem, mi smo se zadržali nad sporim i pipavim metodama postepene kolonizacije". Da li razumete stav koji gospodin Čubrilović ovde iznosi? **SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR:** Ja razumem stav gospodina Čubrilovića kao lični stav jednog privatnog čoveka koji u tom momentu nema apsolutno nikakvu državnu, ni političku funkciju sa jedne strane, ali sa druge strane vidim da vi ne razumete istorijski kontekst na koji ukazuje gospodin Čubrilović. Taj kontekst znači, tokom četiri, pet vekova vodi se borba između hrišćanske Evrope i Osmanskog carstva. želeo bih da vas podsetim, u današnjem Budimu (Budim) i u Pešti (Pesta), bilo je na desetine, možda i stotine ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da u interesu vremena ...

SVEDOK TERZIĆ: Izvinite, gospodine predsedavajući, samo ako mogu, pošto je gospodin Najs govorio 10 minuta, ja mogu da odgovorim makar dva minuta.

SUDIJA ROBINSON: Dovršite odgovor, izvolite.

SVEDOK TERZIĆ: Evo o čemu je reč. Osmansko carstvo je stiglo do Beča, do Budimpešte, obuhvatalo je dobar deo Srednje Evrope, živelo je tamo, imalo je desetine džamija, živelo je u tim gradovima, nakon poraza od hrišćanske koalicije, što zbači habzburški car, rimski papa, poljski car, celo muslimansko stanovništvo iz tih krajeva se povlači iz Srednje Evrope prema jugu Balkana i Maloj Aziji. To je deo jednog dugog istorijskog procesa. Doktor Čubrilović ukazuje na problem preseljavanja stanovništva i kaže primer Grka iz Male Azije u Grčku, primer Turaka iz Bugarske u Tursku i u tom kontekstu, uoč

Drugog svetskog rata, molim vas, uoči Drugog svetskog rata, znači već se rat primiče, iznosi mogućnost, privatno daje ideju, mogućnosti preseljavanja dela albanskog stanovništva u Albaniju ili Tursku, dogovorom sa Albanijom ili sa Turskom. To je suština toga predloga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, on se time bavi na strani 4 engleske verzije, obeleženi deo se može videti na grafoskopu, molim sada poslužitelja da pokaže stranu 8 kako bismo videli još nekoliko paragrafa, pa ćemo da završimo. Dakle strana 8 engleske verzije, međunarodni problem raseljavanja. Tu stoji: "Kada se pođe sa stanovišta da je postepeno potiskivanje Arnauta našim postupkom kolonizacije neefikasno, ostaje jedino iseljavanje u masi. U tom slučaju dve države dolaze u obzir, Albanija i Turska. Retko naseljene, a sa mnogo neisušenih bara i neregulisanih rečnih dolina, Albanija bi bila u stanju da primi koju stotinu hiljada naših arnautskih iseljenika". A zatim se bavi Turskom, dakle to je bio njegov plan, zar ne, gospodine Terziću? A onda, ako pogledamo stranu 9, on dalje kaže: "Da će biti nekih protesta od strane međunarodne zajednice. Međutim svet je već navikao i na daleko gore stvari, a toliko je preokupiran svakodnevnim problemima da tu nema baš puno straha. Ako Nemačka može da iseli na desetine hiljada Jevreja i ako Rusija može da prebaci na milione sa jednog kontinenta na drugi, onda iseljavanje nekoliko stotina hiljada Arnauta neće da započne svetski rat". A zatim na strani 10 engleske verzije, on govori o načinu iseljavanja, dakle da prvo treba stvoriti pravu klimu, a zatim govori o tome kako muslimani lako podležu uticaju. Zatim pri dnu strane kaže: "Da bi drugo sredstvo bio pritisak državnog aparata", da se naprave zakoni da bi se što više zagorčao opstanak Arnauta kod nas, dakle globe, hapšenja, nemilosrdno primenjivanje svih policijskih propisa i tako dalje, a zatim na sledećoj strani, na strani 11 on kaže: "Iseljavanje će se ubrzati sanitarnim merama, zatim nametanjem odredbi u kućama, zatim skidanjem zidova i ograda", onda kaže da su "Arnauti najosetljiviji kada su u pitanju verska pitanja, da tu treba šikanirati i versko rukovodstvo, zatim da takođe treba očistiti i groblja" i tako dalje, a zatim kaže da i privatna

inicijativa po tom pitanju može mnogo da učini. "Našim kolonistima po potrebi treba podeliti oružje. Dakle, treba plasirati staru četničku akciju i poverljivo joj pomoći u njenim delatnostima i zadacima". Zatim dalje stoji "naročito treba pustiti talas Crnogoraca sa brda". Zatim kaže "postoji još jedno sredstvo koje je Srbija vrlo pragmatično koristila od 1878. godine, a to je paljenje sela i arnautskih četvrti po gradovima". Šta imate da kažete u vezi sa tim? Vi ste pokušavali da iznesete jedno uravnoteženo mišljenje u vezi sa ovim, međutim, evo, ovde imamo mišljenje gospodina Čubrilovića koji kaže da je Srbija praktično od 1878. godine upotrebljavala tajno paljenje sela i arnautskih četvrti po gradovima. Šta imate da kažete o tome?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Gospodine predsedavajući, ja sam ovde u vrlo neravnopravnoj poziciji. Gospodin Najs 15 minuta postavlja pitanja, a meni se ne dozvoljava da govorim više od minut, dva. Ja molim da mi se pruži prilika da govorim. U čemu je problem? Gospodin Najs ovde citira dokument jedne privatne ličnosti. Ovaj dokument nikada nije bio dokument ni jedne vlade, ni jednog ministarstva, nikada ništa po ovom dokumentu nije učinjeno. Dakle, ni jedan Albanac nije iseljen, ovaj dokument je ostao u arhivi ...

SUDIJA BONONI: Gospodine Terziću, gospodin Najs je jasno stavio do znanja da će on da se bavi i položajem Šešelja u vezi sa svim tim, a da je ovaj dokument javno objavljen 1995. godine. Dakle, nije na vama da odlučujete na koji način ćete da odgovarate. On vam je postavio veoma jednostavno pitanje i ako je postavljanje pitanja dugo trajalo, to je bilo kako biste vi stekli opštu sliku iz dokumenta. Dakle, on traži od vas komentar u vezi sa ovim šta stoji u dokumentu, a to je da je Srbija imala sredstva koje je vrlo praktično upotrebljavala posle 1878. godine, a što je bilo tajno paljenje sela i arnautskih četvrti, dakle radi se uglavnom o vrlo jednostavnom pitanju.

SVEDOK TERZIĆ: Moj odgovor je vrlo jednostavan: ja kažem da je ovaj dokument privatno mišljenje jednoga čoveka i da nije nikakav

dokument nijedne vlade, ni jednog ministarstva i da ovaj dokument nikada nije postao operativni deo politike jugoslovenske Vlade. Suština ovog dokumenta jeste problem preseljavanja stanovništva po primeru Turske i Grčke, po primeru Bugarske i Turske. Vasa Čubrilović je izneo ideju, samo ideju, da se izvrši preseljavanje dela albanskog stanovništva sa Kosova i Metohije u Albaniju ili Tursku. Do toga, međutim, nije došlo. Bilo je pregovora sa Turskom 1938. godine ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, da li ste u stanju da odgovorite na pitanje koje vam je bilo postavljeno. Odgovor na to pitanje može da bude da, ne ili ne znam. A pitanje ... Dozvolite da završim. Dakle, pitanje je bilo da li se vi slažete sa tim da je Srbija koristila praksu tajnog paljenja sela i arnautskih četvrti i to od 1878. godine pa na ovamo. Dakle, da li možete da odgovorite sa da ili ne ili ne znam, a da ne držite govore?

SVEDOK TERZIĆ: Molim vas, meni se ovde uskraćuje pravo na odgovor na pitanje. Ja ću biti vrlo jasan. Meni se postavljaju vrlo odgovorna pitanja, a uskraćuje mi se odgovor. I moj odgovor je vrlo jasan: na osnovu raspoloživih istorijskih izvora, domaćih i stranih, ja nemam saznanja koja bi mogla da potvrde ovu činjenicu.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Terziću, mogli bismo da imamo vremena da analiziramo izvore kojima se vi koristite, čak i sekundarne izvore koje koristite, ali ovde se radi o istoričaru koji će da postane akademik, gde on iznosi svoje stavove i to u trenutku kada nije bilo razloga da na istinit i iskren način ne iznosi tumačenje istorije. Dakle, po vašem mišljenju ovo bi trebalo da bude vrlo zadovoljavajući izvor. Vi to niste uvrstili u vaš elaborat. Vi ste jednostavno ovaj dokument ostavili po strani. Vi te spomenuli dokument u fusnoti, ali ste ostavili po strani ono šta Čubrilović govori u ovom dokumentu.

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Izvinite, ja sam u nekoliko rečenica izneo suštinu ovog dokumenta i vi možete proveriti u mom elaboratu. Ja sam izneo suštinu dokumenta i njegovu ideju o preseljavanju. Izneo sam to u dokumentu. Međutim, ja ovo nisam smatrao relevantnim zbog toga što sam se oslanjao pre svega na građu državnih organa, političkih organa, onih organa koji donose odluke i sprovode vlast. Ovo sam smatrao ličnim mišljenjem jedne privatne ličnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Budući da smo obradili ovaj aspekt dokumenta, recite nam da li možete da nam pomognete, budući da ste izneli različita mišljenja o tome, u suštini o nevinosti Srba u vezi sa svim onim šta se desilo. E sad, da li vi možete da objasnite kako je moguće da 1995. godine u časopisu čoveka koji pokušao da stvori neku intrigu, odnosno postoji neka intriga gde se vaše ime povezuje sa njim, dakle sa Šešeljem, kako je moglo da bude prikladno da se pojavi ovakav jedan dokument? Da li možete to da nam objasnite?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: To biste morali pitati glavnog urednika ovog časopisa, ja sa tim časopisom nisam imao veze. Prema tome, ja ne mogu da vam odgovorim na to pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali možete da nam pomognete vezano za sredinu u kojoj vi živite. Ovaj dokument, sa jasnim preporukama da se počinu najgori progon, to je nešto šta se objavljuje u časopisu koji može da se kupi na ulici, na kiosku i to bi bio akt propagande i to vrlo opasne propagande sredinom devedesetih, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: U elaboratu doktora Čubrilovića se govori o preseljavanju stanovništva, a ne o progonu. Opet kažem između Turske i Grčke ... Govori se o preseljavanju stanovništva, ali ja nisam merodavan da vam tumačim uređivačku politiku toga lista, niti mogu da odgovaram za uređivačku politiku toga lista. Uostalo, gospodine Najs, vi ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite, gospodine Terziću, doktore Terziću ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: ... morate da napravite jednu ravnotežu između jednog velikog elaborata koji sam ja napisao o etničkom čišćenju Srba sa Kosova i Metohije i ogromnog broja činjenica koje sam izneo i jednog ličnog dokumenta jedne privatne ličnosti. Takva ravnoteža između ogromnog broja izvora se ne može napraviti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Terziću, molim vas malo sporije i saslušajte pitanje. Dakle, pre nego što ste ovaj dokument stavili u fusnotu, fusnota se nalazi na strani 13 i 14 engleske verzije, ja pretpostavljam da ste vi ponovo pročitali ovaj dokument Vase Čubrilovića, zar ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja ga nisam stavio samo u fusnotu, ja sam ga stavio u tekst, samo me podsetite koja je to stranica?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U engleskoj verziji strana 13, a u vašem dokumentu strana 21 do 23. Tu stoji da je on napisao strogo poverljiv izveštaj o mogućnosti iseljavanja jednog određenog broja Albanaca, a da taj dokument nikada nije implementiran, a ja sam vam pokazao jedan novinski članak, dakle u kome se objavljuje tekst kao govor održan oktobra 1995. godine, dakle upravo nakon dejtonskih pregovora. Dakle ne radi se samo o pitanju iseljavanja Arnauta, budući da su preporuke veoma konkretne, kao što smo i videli. Naravno da se sve to odnosi na 1937. godinu, ali to se može primeniti u bilo kom trenutku kasnije. Dakle, tu se konkretno spominje upotreba sile, oružje i tako to. Moje jednostavno pitanje vama i ja jednostavno tražim od vas da budete fer u odnosu na ovo, dakle da kažete Pretresnom veću da li je objavljivanje ovakvog teksta srpskoj čitalačkoj publici i to 1995. godine imalo efekat propagande, da ili ne?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Molim vas, ovaj dokument je napisan 1937. godine. Ja prvi put vidim da je ovaj dokument objavljen u časopisu "Velika Srbija", prvi put vidim. Dakle, štampa u Srbiji je slobodna. Ja ovde svedočim u procesu predsednika Miloševića. Predsednik Milošević, koliko je meni poznato, nije imao nikakvog uticaja na uređivačku politiku ovoga časopisa. Prema tome, ne vidim

nikakve veze između onoga šta ja svedočim ovde i činjenice koju mi vi ovde, koju vi ovde iznosite. Dakle ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, neću dalje insistirati na tome, ne mogu dalje, ali završiću ono šta sam hteo da kažem, naravno on više nije živ, Vasa Čubrilović, pa ne može sam da nam odgovori, ali vi možete da vidite citat, to je citat iz knjige Ivana Stambolića, napravio sam kopiju, a radi se samo o jednom redu. Možda bi to trebalo staviti na grafoskop pa ćemo da vidimo da li će to da se uvrsti u dokazni spis. Strane 8 ili 14, evo, obezbedićemo i verzije na BHS i za svedoka i za optuženog. Mi znamo da se knjiga Ivana Stambolića pojavila, mislim da je to bilo 1995. godine, forma knjige je u obliku pitanja i odgovora, ovo poglavlje nosi naslov "Memorandum" i njemu je postavljeno pitanje "Kako je sve to počelo na akademiji", a on je rekao sledeće: "Ako neko poput Vase Čubrilovića, dakle najstarijeg akademika, uvaženog, ako je on bio užasnut gledajući u kojoj meri su propagirali Veliku Srbiju, to sve objašnjava. Mi smo razgovorali kako grupa takozvanih besmrtnika je provela godine analizirajući karte Bosne, pokušavajući da pronađe barem koziju stazu kojom bi se moglo proći od Beograda do Karlovaca, prolazeći isključivo kroz srpska sela i gradove". Pre svega, recite nam da li ste vi pročitali knjigu Ivana Stambolića?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, nisam je pročitao, prvi put je vidim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na osnovu njegovog opisa susreta sa doktorom Čubrilovićem koji je tačan, da li, dakle, ovo spominjanje, užasavanja propagiranja Velike Srbije, da li se to poklapa sa onim šta vi mislite, dakle da su intelektualci smatrali da ono šta se dešava u Bosni je apsurdno, a i opasno?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja nisam dobro razumeo sada vaše pitanje: u vezi sa knjigom gospodina Stambolića ili o stavu srpskih intelektualaca?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako ste nam sami rekli, vi ste intelektu-

alac ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ja nisam rekao za sebe ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite ako niste, nisam htio da vam pripišem termin, ali vi ste se kretali u društvu intelektualaca. Ovdje imamo jednog poznatog intelektualca, osobu od historijske važnosti, budući da je bio uključen u zavjeru iz 1914. godine i on je bio užasnut onima koji su se zalagali za Veliku Srbiju i pokušavali da pronađu način da se povežu srpske zemlje u Bosni, kako bi pokušala da se oformi neprekinuta srpska država. Da li je to jedan od smjerova intelektualnog razmišljanja koji je postojao u Srbiji devedestih godina?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Moram da priznam, ja mogu da kažem svoje lično mišljenje o tome. Ja ne znam ni jednog ozbiljnog srpskog intelektualca u Srpskoj akademiji nauka, iako ja nisam akademik, koji se zalagao za stvaranje Velike Srbije. Ja bih voleo da mi označite šta vi podrazumevate pod Velikom Srbijom, da bih mogao da vam odgovorim na to pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Već sam vam ranije objasnio, doktore Terziću, da princip postavljanja pitanja i odgovora funkcioniše u drugom smeru, ali budući da ste se vi dotakli te teme, pokušavam da pronađem referencu. Samo da pronađem nešto šta sam htio da vas pitam. Bojim se da ako to sada ne pronađem, da ću to morati da postavim kasnije.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, mislim da je gospodin Najs rekao šta smatra konceptom Velike Srbije. Govorio je o pokušaju povezivanja srpskih zemalja u Bosni, kako bi se oformila jedna neprekinuta srpska država.

SVEDOK TERZIĆ: Da, gospodine predsedavajući, ja smatram da to nije Velika Srbija. Dakle, smatram da raspadom jugoslovenske države, Srbi su imali pravo da žive u jednoj zajedničkoj državi kao i svi drugi narodi, razume se. Ja ovdje imam jedan dokaz iz 1915.

godine, on je pominjan ovde na ovom Sudu. To je takozvani Londonski ugovor (The Treaty of London) 1915. godine. Londonski ugovor od 16. avgusta 1915. godine, mogu da ga pokažem na dija-gramu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Terziću, nećemo da idemo dalje sa tim zato što gospodin Najs vodi svoje unakrsno ispitivanje. On će da postavlja pitanja vama o Velikoj Srbiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zatražili ste pojašnjenje nekih stvari i vratićemo se na zadnje pitanje i odgovor koji ste dali optuženom dok vas je ispitivao. Rekli ste sledeće “prvo temeljno pitanje je da li zapad prihvata uspeh”, kako stoji u zapisniku, ako se ne varam, “etničkih grupa i nacionalnih manjina i toga da li će svaka etnička grupa ili nacionalna manjina u Evropi” i onda ste spomenuli Baske i stanovnike Severne Irske, “da li će svaka etnička grupa zatražiti stranu vojnu intervenciju kako bi rešavala svoje probleme”. Imajući na umu razgovor o Stamboliću i Čubriloviću i vaš zahtev za pojašnjenjem, zajedno sa konceptom Srba koji su nastojali da ostvare neprekinutu teritoriju u Bosni, recite šta su Srbi činili korišćenjem oružja, šta su oni tražili za Srbe u Bosni? Zar nisu tražili upravo tu nezavisnost koju ste spomenuli u vašem odgovoru optuženom i rekli da je to neprikladno u odnosu na Albance na Kosovu? U čemu je razlika?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Razlika je u tome što Albanci na Kosovu imaju svoju nacionalnu državu, a to je Albanija. Albanci u Srbiji su nacionalna manjina. Srbi u Bosni i Hercegovini su živeli u jednoj državi, to je bila Jugoslavija. Srbi su i u Ustavu Bosne i Hercegovine bili konstitutivni narod, oni nisu bili nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini. To je jedna stvar. Druga stvar, oni su želeli da raspadom te jugoslovenske države žive zajedno sa ostalim Srbima. Oni su bili konstitutivni narod te republike o čijoj volji se nije vodilo računa. Ja sam, Bosna i Hercegovina je, istorijski gledano, uvek smatrana srpskom zemljom. Stotine i stotine karata, stotine i

stotine dokumenata starih smatraju Bosnu delom srpskoga prostora. Ja sam ovde želeo da pokažem Londonski ugovor 1915. godine, gde se smatra da Bosna i Hercegovina treba da pripadnu srpskoj državi. To je jedna karta koju sam želeo da pokažem, jer nisam uneo u dokaze, ali ukoliko Pretresno veće smatra, ja je mogu pokazati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, nemamo vremena. Ispravite me ako nisam u pravu, ali čini se ...

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Vi ste potpuno u krivu, ako pravite razliku između nacionalne manjine albanske u Srbiji i položaja Srba u Bosni i Hercegovini koji nisu nacionalna manjina.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas, saslušajte pitanje. Jeste li vi bili jedan od tih besmrtnika koji je godinama kopao nad kartama Bosne tražeći način da se povežu srpske teritorije? Jeste li to pokušavali sa toliko puno karta koje spominjete, da povežete srpske teritorije?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne razumem smisao vašeg pitanja, ne znam šta ste hteli da kažete. Kod nas se besmrtnik kaže za akademika, ja nisam akademik, prema tome ja nisam besmrtnik. Naučno sam se bavio i sve vreme se bavim ...

TUŽILAC NAJS: U redu, hvala na objašnjenju. Možemo li sada da se pozabavimo dokaznim predmetima, pre nego što zaboravim. Sada imamo deklaraciju, molim da se uvrsti.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJS: Deklaracija kao podrška za doktora Karadžića, možemo li to da uvrstimo u spis?

sekretar: Biće to dokazni predmet Tužilaštva P798.

TUŽILAC NAJS: Dokument Čubrilovića koji može da se imenuje na

dva načina: preseljavanje Arnauta, zajedno sa novinskim člankom, odnosno novinama koje su to objavile ili kao posebni izveštaj ili govor. Može li to da postane dokazni predmet?

sekretar: Da, biće to P799.

TUŽILAC NAJS: I poglavlje iz knjige Ivana Stambolića, molim da se i to uvrsti.

SUDIJA ROBINSON: Mislim da to nismo dobili.

TUŽILAC NAJS: Oprostite, upravo smo se time bavili. Ako niste imali žalbu, bilo je to na grafoskopu. Pretresno veće će da se seti da sam rekao ranije da želim da stavim na grafoskop odlomak jednog teksta i da treba prevesti relevantne delove iz šire knjige iz koje je to izuzeto.

sekretar: To treba da bude dokazni predmet Tužilaštva P800.

TUŽILAC NAJS: žao mi je što neću moći da zaključim unakrsno ispitivanje danas. Imam još dve stvari koje želim da obradim. Jedna uključuje izveštaj Odri Bading, a u svetlu argumenata koji su izloženi o albanskoj pretnji odnosno panilirskom pokretu, hteo bih da prezentujem ovom svedoku jedan drugi dokument. Možda bi bilo prikladno da ga zamolim da to pročita do četvrtka kada bismo trebali ovamo da se vratimo, tako ćemo da uštedimo vreme. Možemo li to da uradimo, da bi svedok u četvrtak mogao o tome odmah da govori.

SUDIJA ROBINSON: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možemo li onda da stavimo pred svedoka ovaj dokument ICG (International Crisis Group, Međunarodna krizna grupa) i to može da dobije i Pretresno veće. Doktore Terziću, uz vrlo malo izuzetaka vi ste se jednostavno oslanjali i tražili srpske izvore i one sklone Srbima, a da je vaša dužnost kao veštaka, a ne

nekog ko zastupa neko stajalište, trebalo da uključuje i šire sagledavanje. Pred vama, ono šta se pred vama nalazi, uz pomoć poslužitelja, je dokument koji je pripremila Međunarodna krizna grupa. Molim da to stavite na grafoskop. Imamo li verziju na BHS? Da, to imamo i za optuženog i za svedoka. To je nešto šta se naziva "Panalbanizam, koliko je velika pretnja balkanskoj stabilnosti?" (Pan-Albanism, How Big a Threat to Balkan Stability?). Objavljeno je 25. februara 2004. godine od strane Međunarodne krizne grupe. Molim poslužitelja da pogleda sam kraj, odnosno stranicu 35, dodatak "C".

prevodioci: Prevodioci se izvinjavaju, nemaju tekst na BHS.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim, da stavite to na grafoskop. To je stranica koja govori nešto o Međunarodnoj kriznoj grupi, o izvoru sredstava, dakle sa desne strane spominje se da su dobijana sredstava od vlada, humanitarnih fondacija, preduzeća, te pojedinih donatora. Zatim navodi kao glavne utemeljivače USAID (United States Agency for International Development, Agencija za međunarodni razvoj SAD) i ko još to podupire i molim poslužitelja da okrene sledeću stranicu. Gospodine Terziću, to sam stavio pred vas, jer sam uspeo da shvatim, iz onoga šta ste rekli, da se, u stvari, radi o jednoj zapadnoj uroti na čijem je čelu SAD. Ovo je telo koje pripremila izveštaj i o Alžiru (Algeria), Angoli (Angola) i tako dalje. Ako okrenete sledeću stranicu videćete da je to telo koje priređuje materijale na svetskom nivou, ako okrenete opet sledeću stranicu, uključuje zemlje poput Hrvatske i zatim se navodi Kosovo, Bosna i druge zemlje. Uspeo sam pred vas da stavim primerak toga na BHS, ako želite, zato što ta organizacija ima svoju kancelariju i u Beogradu. Htio bih da vas pitam sledeće: jeste li ranije pročitali i razmatrali ovu studiju o panalbanizmu?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Prvi put vidim ovu studiju, poznat mi je stav, za mene je to zalaganje za Veliku Albaniju i to je glavni izvor nestabilnosti na prostoru istočne Evrope.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite, upoznati ste sa kojim stavom?

Niste još pročitali taj rad, sa kojim ste stavom upoznati?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Generalno, pratio sam mnoge stavove ovih kolega, među njima i rukovodioce Međunarodne krizne grupe u Beogradu, Džemsa Lajona (James Lyon) koji je bio gost na jednoj međunarodnoj konferenciji kod mene u institutu i koga lično poznajem. Za mene je ovo program Velike Albanije. Ovo je glavni izvor nestabilnosti na prostoru jugoistočne Evrope i nisam spreman da svedočim o tome, moj stav je vrlo jasan o tome.

SUDIJA ROBINSON: Ali vi ga još uopšte niste ni pročitali.

SVEDOK TERZIĆ: Da, ja ga nisam pročitao.

SUDIJA ROBINSON: Nije mi jasno. Jeste li?

SVEDOK TERZIĆ: Ja prvi put vidim ovaj dokument. Ja sam ovde došao da svedočim o mom elaboratu koji ste vi prihvatili. Ovo je nešto sasvim drugo. Ja ovde moram da ostanem još 10 dana da bih svedočio o drugom dokumentu. Ja nisam spreman, ja ovaj dokument nisam pročitao, ali su mi u osnovi poznati ...

SUDIJA ROBINSON: Mi nastavljamo ... Dozvolite mi da objasnim. Dokument vam je prosleđen da ga pročitate od danas do trenutka kada ćemo nastaviti sa radom u četvrtak u 9.00. To nije 10 dana.

SVEDOK TERZIĆ: Ali ja nisam spreman, ovde boravim od ponedeljka, znači boravim devet dana. Mislim da je isuviše mnogo da bih ja svedočio oko jednog elaborata koji je, ovo je sasvim drugo od onoga zbog čega sam ja došao da svedočim. Ja mogu da svedočim jednom drugom prilikom, da dođem ovde i da svedočim o ovom dokumentu.

SUDIJA ROBINSON: Radi se o povezanoj temi, doktore Terziću. Gospodine Najs, nastavite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Terziću, moram da sugerišem da su vaša dva zadnja odgovora ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodinu Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Bojim se da ćete naglo da zaključite, jer se približavamo vremenu. Vi niste razmatrali uvrštavanje dokaznih predmeta koje sam ja predložio, a vidim da sada gospodin Najš sasvim glatko ulaže svoje dokazne predmete. Mislim da je sasvim logično da se prvo razmotre dokazni predmeti koje sam ja dao u glavnom ispitivanju, a da se tek onda razmatraju dokazni predmeti gospodina Najša. Nemam ništa protiv njegovih dokaznih predmeta, ali smatram da ove dokazne predmete treba sada razmotriti i prihvatiti.

SUDIJA ROBINSON: Mislim da je pitanje na mestu. Razlog zbog koga nismo još razgovarali o vašim dokazni predmetima je zato što se tu radi o puno težim pitanjima nego u ovim dokaznim predmetima koje ovde predstavlja gospodin Najš. Nisam brojao, ali mislim da ima barem 20 do 30 dokumenata koje ste ponudili na uvrštavanje, a Pretresno veće mora da razmisli kako da pristupiti tome i mislim da je u vašem interesu da brižno razmislimo o tome. Dakle, činjenica da to još nije uvršteno, odnosno da se tim pitanjem nismo bavili, ni na koji način ne škodi vašoj poziciji, gospodine Miloševiću, uveravam vas u to.

TUŽILAC NAJS: Smem li da postavim još nekoliko pitanja?

SUDIJA ROBINSON: Samo još jedno, nemamo više vremena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Terziću, hteo bih prvo da shvatite zašto sam učinio to što jesam. Sugerišem vam, da ste zaista neopredeljeni istpričar koji je učinio sve u svojoj moći da bude pravi sudski

veštak već biste bili upoznati sa ovim dokumentom i mogli biste o njemu da govorite. Ali zbog toga što niste, kao što ste objasnili, sada preduzimam oprezne korake da vam dam više od dana da to pročitate, kako biste u četvrtak, kada se budete vratili, mogli da odgovorite kada vas budem pitao koji delovi toga nisu tačni i zbog čega. Da li ste me shvatili?

SVEDOK TERZIĆ – ODGOVOR: Ne, ja vas nisam shvatio. Ja sam ovaj dokument dobio prvi put pre nekoliko minuta. Meni su poznati stavovi kolega koji su sarađivali na ovome, dakle generalno, stav mi je poznat. To je zalaganje za Veliku Albaniju, ali ovaj dokument nisam mogao pročitati. Dobio sam ga pre nekoliko minuta.

TUŽILAC NAJS: Ja sam učinio sve šta mogu.

SUDIJA ROBINSON: Ono o čemu se ovde govori je da pročitate to od trenutka prekida rada danas, do početka rada u četvrtak u 9.00 da bi vam se o tome postavljala pitanja. Ne vidim problema u tome.

SVEDOK TERZIĆ: Nema problema, jedino ja ovde boravim već 10 dana, boravim 10 dana, zar to nije mnogo?

SUDIJA ROBINSON: Možda jeste, ali to nije nešto šta ja mogu da razmatram. Mislim da je gospodin Milošević bio upoznat sa rasporedom za ovu nedelju i to je bilo objavljeno prošle nedelje. Prekidamo sa zasjedanjem do četvrtka u 9.00.